

Radmila Dragičević-Dičić
Sanja Lekić

**PRAVO GRAĐANA
NA PODNOŠENJE
PRITUŽBE
NA RAD SUDA**

CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU

Centar za antiratnu akciju
PRAVO GRAĐANA
NA PODNOŠENJE PRITUŽBE NA RAD SUDA

**Radmila Dragičević-Dičić
Sanja Lekić**

**PRAVO GRAĐANA
NA PODNOŠENJE
PRITUŽBE NA RAD SUDA**

CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU
Beograd, 2002.

Radmila Dragičević-Dičić
Sanja Lekić
PRAVO GRAĐANA NA
PODNOŠENJE PRITUŽBE NA RAD SUDA

Izdavač
CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU

Za izdavača
Ivan Janković

Tehnički urednik
Denis Radovanović

Priprema za štampu

Tiraž 2000 primeraka

Štampa
KAKTUS PRINT, Beograd

Sadržaj

I. Uvod	9
II. Ustavna i zakonska rešenja	10
III. Podaci iz prakse	20
a) Opste odredbe	20
b) Iskustva u postupanju nekih sudova u Srbiji	22
c) Pritužbe pritvorenih lica	40
d) Ministarstvo pravde	43
IV. Evropski sud za ljudska prava	54
V. Analiza i zaključci	60

I.

Uvod

U politička prava i slobode građana, pored biračkog prava, prava na inicijativu i srodna prava, spada i pravo građana na podnošenje peticije, predstavke ili pritužbe, kao i pravo na obraćanje međunarodnim institucijama radi zaštite ljudskih sloboda i prava.

Pravna svest je svakako od velikog značaja za izgradnju pravnog sistema, a u okviru toga i jačanje sistema sudske vlasti. Važno je i poverenje građana u pravosudne institucije, poštovanje tih institucija, a u vezi s tim i poštovanje obaveze da se postupa po nalogima sudova. Nepoverenje u pravo, u institucije, u sudove, rašireno je i može značajno demotivirati građane da se pre svega upoznaju, a zatim i bore za ostvarivanje svojih osnovnih ljudskih prava. Uočeno je i osećanje pravne nesigurnosti, kao i nezaštićenosti pravom i institucijama.

Zbog svega toga se može smatrati da je pravo građana na podnošenje pritužbe na rad suda značajno pravo i da sudovi, kao i nadležno Ministarstvo pravde Republike Srbije, u postupku po ovim pritužbama, moraju da postupaju sa velikom pažnjom, a u cilju poštovanja prava, kao i obrazovanja samih građana, vraćanja poverenja u pravo, pravičnost i efikasnost sudstva.

II.

Ustavna i zakonska rešenja

Ustav SRJ¹ u čl. 9. propisuje da je Savezna Republika Jugoslavija zasnovana na vladavini prava. U čl. 10. se navodi da “SRJ priznaje i jamči slobode i prava čoveka i građanina koje priznaje međunarodno pravo”.

U članu 20. navodi se: “Građani su jednaki bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, veru, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo.”

U članu 26. utvrđuje se:

“Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u zakonom utvrđenom postupku.

Svakome se jamči pravo na žalbu ili *drugo pravno sredstvo* protiv odluke kojom se rešava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu”.

U čl. 44. navodi se: “Građanin ima pravo da javno kritikuje rad državnih i drugih organa i organizacija i funkcionera i da im podnosi *predstavke*, *peticije* i *predloge* i da na njih dobije odgovor ako ga traži”.

Ovo su ključne odredbe Ustava SRJ koje daju okvire, kako pravima građana na podnošenje pritužbi na rad suda i pravnih lica, tako i sudovima, koji su osnovni nosioci zaštite prava građana Jugoslavije, a koje im jamči država SRJ.

Na sličan način i Ustav Republike Srbije² postavlja okvire pravne države, sa aspekta zaštite prava građana i pravnih lica.

Član 13. Ustava RS: “Građani su jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državnim i drugim organima bez obzira na rasu, ...”

1 “Službeni list SRJ” br. 1/92

2 “Službeni glasnik RS” br. 1/90

Član 22: “Svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u postupku pred sudom, drugim državnim ili bilo kojim organom ili organizacijom.

Svakome je zajemčeno pravo na žalbu ili *drugo pravno sredstvo* protiv odluke kojom se rešava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu”.

Član 25: “Svako ima pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete koju mu nezakonitim ili nepravilnim radom nanese službeno lice ili državni organ u skladu sa zakonom”.

Član 48. na identičan način kao i Ustav SRJ, Ustav RS u članu 44. propisuje pravo na kritiku rada državnih organa i pravo na podnošenje predstavki predlozi i dr.

Ustav Republike Srbije u poglavlju IV. PRAVA I DUŽNOSTI REPUBLIKE SRBIJE, izričito postavlja osnove i meru ovlašćenja i odgovornosti republičkih organa. Naime, u članu 70. st. 2. propisuje “Slobode i prava čoveka i građanina, jednakost pred zakonom..., jednak položaj preduzeća i drugih organizacija, osnova su i mera ovlašćenja i odgovornosti republičkih organa.”

Član 95. utvrđuje: “Sudovi štite slobode i prava građana, zakonom utvrđena prava i interese pravnih subjekata i obezbeđuju ustavnost i zakonitost”.

Član 96. st. 1: “Sudovi su samostalni i nezavisni u svom radu i sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata.”

Član 97. st. 1: “Raspravljanje pred sudom je javno”.

Ustav Republike Srbije postavlja i okvire prava sudije (koji sude na osnovu Ustava, zakona i slobodnog sudijskog uverenja), na sledeći način:

Član 101. Ustava RS: ...” Sudijska funkcija je stalna.

Vrhovni sud, u skladu sa zakonom, utvrđuje postojanje razloga za prestanak sudijske funkcije, odnosno razrešenje i o tome obaveštava Narodnu Skupštinu.

Sudija ne može biti premešten protiv svoje volje.”

Odredbe slične napred navedenim odredbama Ustava SRJ i Ustava Republike Srbije, sadrži i Ustav Republike Crne Gore³, posebno u čl. 15 – 17, 33, 74 -75, 100 – 103 i 105 – 106.

3 “Službeni list Republike Crne Gore” br. 48/92.

Dakle, građani i pravna lica, u zaštiti svojih ustavom zagaranovanih sloboda i prava, imaju i ustavom garantovano pravo da pokrenu sudski postupak, a zatim, ukoliko su odlukom suda nezadovoljni, i pravo na redovne i vanredne pravne lekove. Međutim, tokom samog postupka, do pravnosnažnosti, odnosno izvršnosti, odnosno samog prinudnog izvršenja ili izvršenja kazne, kada je u pitanju krivični postupak, ukoliko su nezadovoljni tretmanom koji oni ili njihov pravni problem imaju pred sudom, imaju tri moguća, zakonom predviđena puta:

1. Zahtev za izuzeće sudije, predviđen čl. 71. do 76. Zakona o parničnom postupku⁴, odnosno čl. 40. do 45. Zakonika o krivičnom postupku⁵.
2. Pravo na podnošenje pritužbe, predviđeno čl. 6. Zakona o uređenju sudova⁶, i
3. Pravo na podnošenje predstavke, uređeno je i Zakonom o postupanju sa predstavkama i predlozima⁷.

Institut IZUZEĆA SUDIJE (sudije porotnika, stručnog lica, veštaka i zapisničara), kako u Zakonu o parničnom postupku, tako i u Zakoniku o krivičnom postupku, osim što nabraja okolnosti koje isključuju postupanje sudije u pojedinim predmetima ukoliko je rodbinski ili na drugi način povezan sa učesnicima u postupku ili je u vezi sa samim predmetom spora na način koji ga čini zainteresovanim, predviđa i mogućnost izuzeća za slučaj da POSTOJE I DRUGE OKOLNOSTI KOJE DOVODE U SUMNJU NJEGOVI NEPRISTRASNOST. Upravo ovakva zakonska odredba koja se odnosi na institut izuzeća i mogućnost da se stranka predsedniku suda obrati ovakvim zahtevom, dovodeći u sumnju nepristrasnost sudije, u velikoj meri se poklapa i sa mogućom sadržinom i razlozima pritužbe na rad sudije kao i sa institutom "predstavke".

Zakon o uređenju sudova u čl. 1. ("Načela"), propisuje da sudska vlast pripada sudovima, kao i da su sudovi samostalni organi državne vlasti koji štite slobode i prava građana, zakonom utvrđena prava i interese pravnih subjekata i obezbeđuju ustavnost i zakonitost. Dalje, ovaj zakon propisuje da je sudska vlast nezavisna od zakonodavne i izvršne vlasti, da

4 "Službeni list SFRJ" br. 4/77, 36/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91 i "Službeni list SRJ" br. 27/92, 31/93, 24/94, 12/98, 15/98 i 3/2002.

5 "Službeni list SRJ" br. 70/2001.

6 "Službeni glasnik RS" br. 63/01.

7 "Službeni glasnik SRS" broj 6/77, sa poslednjom izmenom u broju 6/89 – 399.

sudsku odluku može preispitivati samo nadležni sud u zakonom predviđenom postupku, te da je svako dužan, a izvršna vlast naročito, da poštuje izvršnu sudsku odluku i da joj se povinuje (član 3). U članu 5. predviđeno je da se sudija koji sudi, određuje nezavisno od toga ko su stranke i kakve su okolnosti pravne stvari, kao i da samo sudska vlast može sudijama da raspoređuje predmete, po unpared utvrđenim pravilima. U čl. 6. izričito se zabranjuje uticaj na sud – “korišćenjem javnog položaja, sredstava javnog obaveštavanja ili bilo koje javno istupanje kojim se utiče na tok ili ishod sudskog postupka...”. Zabranjen je i svaki drugi uticaj na sud.

Konačno, član 7. Zakona uređuje se pravo na pritužbu.

Ovaj član propisuje: “Stranka i drugi učesnik u sudskom postupku imaju pravo pritužbe na rad suda kada smatraju:

1. DA SE POSTUPAK ODUGOVLAČI,
2. DA SE NEPRAVILNO VODI, ILI
3. DA POSTOJI BILO KAKAV UTICAJ NA TOK I ISHOD POSTUPKA.

POSTUPAK PO PRITUŽBI predviđa čl. 52. Zakona, na sledeći način: “Kada stranka ili drugi učesnik u postupku podnesu pritužbu, predsednik suda dužan je da je razmotri i da o njenoj osnovanosti i preduzetim merama obavesti pritužioca u roku od 15 dana od prijema pritužbe.

Ako je pritužba podneta preko ministarstva nadležnog za pravosuđe ili višeg suda i osnovanosti pritužbe i preduzetim merama obaveštavaju se ministar ili predsednik višeg suda”.

Dakle, ključna ličnost za postupanje po pritužbi je predsednik suda kome je pritužba podneta, pa u vezi sa tim, Zakon u članu 49. propisuje i prava i obaveze predsednika suda: “Predsednik suda predstavlja sud, rukovodi sudskom upravom i odgovoran je za pravilan i blagovremen rad suda... ovlašćen je da zahteva zakonitost, red i tačnost u sudu, otklanja nepravilnost i odugovlačenje u radu, stara se o održavanju nezavisnosti sudija i ugledu suda i vrši druge poslove određene zakonom i Sudskim poslovníkom”.

Pojedine poslove sudske uprave predsednik suda može poveriti i drugim licima, ali, shodno čl. 50. ovog zakona, “nikome ne može poveriti... odlučivanje o godišnjem rasporedu poslova i odstupanju od godišnjeg rasporeda poslova, o odstupanju od redosleda prijema predmeta i o oduzimanju predmeta”.

Predsednik suda rukovodi sudskom upravom, kako je napred rečeno. Prema čl. 66. Zakona, pravosudna uprava obuhvata, između ostalog, i nadzor nad postupanjem u predmetima u propisanim rokovima i postupanjem po pritužbama i predstavkama, a pravosudnu upravu vrši, po stavu 2. ovog člana, ministarstvo nadležno za pravosuđe. Istovremeno, prema članu 67. istog zakona, zabranjen je uticaj na samostalnost i nezavisnost suda i sudija, pa je “ništav svaki čin pravosudne uprave kojom se dira u samostalnost i nezavisnost suda i sudija, a ništavost utvrđuje Veliko personalno veće, na predlog predsednika nadležnog suda”.

Na kraju, Zakon u članu 70. predviđa i donošenje Sudskog poslovnika, koji donosi ministar nadležan za pravosuđe u saglasnosti sa predsednikom Vrhovnog suda Srbije. Primenu Sudskog poslovnika nadzire ministarstvo nadležno za pravosuđe. Posle nadzora sačinjava se zapisnik koji se dostavlja predsedniku suda u kome je vršen nadzor, predsedniku neposredno višeg suda i predsedniku Vrhovnog suda Srbije (član 71. i 72. Zakona). Sudskim poslovníkom propisuje se unutrašnje uređenje i rad suda, a između ostalog i obaveštavanje javnosti o radu sudova... postupanje sudskog osoblja sa strankama, postupanje sa spisima, postupanje po predstavkama i pritužbama, te vođenje statistika i izrada izveštaja o radu.

PREDSTAVKA prema članu 2. Zakonu o postupanju sa predstavkama i predlozima, podrazumeva “molbe, pritužbe, predloge i druge podneske, kojima se podnosioci obraćaju organu radi zaštite i efikasnost ostvarivanja društvenog interesa, svojih prava, pravnih interesa i obaveza.” Predstavka se, radi ostvarivanja prava radnih ljudi i građana, može podneti telima ili organima duštveno političkih zajednica i drugim organizacijama i zajednicama koje obavljaju delatnosti od posebnog društvenog interesa i vrše javna ovlašćenja. S obzirom da je ovaj zakon donet u potpuno drugačijim državno – političkim okolnostima od današnjih, to štiti neke danas nepostojeće institucije i prava, što ga čini praktično neprimenljivim.

Takođe, u kontekstu vezanom za temu pritužbi na rad suda i sudija, nužno je u delu zakonske regulative pomenuti i odredbe Zakona o sudijama⁸. Naime, prema ovom zakonu, sudija ima pravo da mu se vrsta sudijskog posla odredi godišnjim rasporedom poslova i da se ne menja tokom godine (izuzev ako zbog izbora novog sudije, dužeg odsustva sudije

8 “Službeni glasnik RS” br- 63/01.

ili upražnjenog sudijskog mesta, ne dođe do situacije da mu se može tokom godine promeniti vrsta posla – član 20. ovog zakona).

Prema članu 21. istog zakona, sudija prima predmete prema redosledu nezavisnom od ličnosti stranaka i okolnosti pravne stvari (način raspodele predmeta uređuje Sudski poslovnik). Međutim, prema članu 2. Zakona, od redosleda prijema predmeta može se odstupiti samo zbog opterećenosti ili opravdane sprečenosti sudije. Ovaj član izričito propisuje da sudiji predmet MOŽE BITI ODUZET SAMO AKO DUŽE OD-SUSTVUJE ILI ODUGOVLAČI POSTUPAK, s tim što član 23. Zakona daje sudiji pravo na prigovor za slučaj odstupanja od redosleda prijema predmeta ili oduzimanja predmeta. U ovom članu je predviđeno i DA PRAVO NA PRIGOVOR ZBOG ODSTUPANJA OD REDOSLEDA PRIJEMA PREDMETA I ODUZIMANJA PREDMETA IMA I UČESNIK U POSTUPKU.

Ovako konfuznim pravilima (sa mnogo izuzetaka, nedovoljno precizno obrađenih), pridružuje se i na izgled jasna odredba iz čl. 19. Zakona o sudijama, prema kojoj je “sudija slobodan u zastupanju svog shvatanja činjenica i prava u svemu o čemu odlučuje i nije dužan da nikome, pa ni drugim sudijama ili predsedniku suda, da objašnjava svoja činjenična i pravna shvatanja, izuzev u obrazloženju odluke, ili kada to zakon posebno nalaže.”

Istovremeno, prema članu 25. sudija je dužan da predsednika suda obavesti zašto prvostepeni postupak nije okončan u roku od šest meseci, i da ga zatim na svakih mesec dana obaveštava o daljem razvoju postupka u vremenu. Prvo obaveštenje o postupku po pravnom leku daje se posle mesec dana, a naredna na svakih 15 dana, s tim što je ovaj rok za izvršni, vanparnični postupak i druge nesporne stvari određen Sudskim poslovníkom.

Prema sudiji može se izreći MERA UDALJENJA sa sudijske dužnosti i to kada mu je određen pritvor, kada je pokrenut postupak za njegovo razrešenje ili krivični postupak za delo zbog koga može biti razrešen (čl. 12), a o čemu odlučuje predsednik suda (čl. 13) ukoliko je udaljenje obavezno. Ukoliko udaljenje nije obavezno, o njemu odlučuje predsednik Vrhovnog suda Srbije. Osim ovih slučajeva, Veliko personalno veće može sudiji izreći MERU UPOZORENJA u slučaju da se utvrdi da je član političke stranke ili se bavi bilo kojim javnim ili privatnim plaćenim poslom ili pruža pravne usluge ili savete uz naknadu ili se bavi bilo kojom drugom službom, poslom ili postupkom koji oprečan dostojanstvu i nezavisnosti sudije ili šteti ugledu suda, a o čemu je da odluči u nadležnosti Vrhovnog suda Srbije (čl. 27. i 29. Zakona o sudijama).

Sudija može biti razrešen sudijske dužnosti po postupku koji pokreću predsednik suda, predsednik neposredno višeg suda, predsednik Vrhovnog suda Srbije i ministar nadležan za provosude, ako je navršio radni vek ili postoje razlozi za razrešenje, a prema članu 55. – iz razloga nesavesnog i nestručnog vršenja dužnosti i to definisano na sledeći način: “Sudija nesavesno vrši dužnost ako odugovlači rešavanje predmeta, zanemaruje propisane rokove u vođenju postupka ili izradi odluka ili na drugi način postupa protivno merilima koja odredi Vrhovni sud Srbije. Smatra se nesavesnim vršenjem dužnosti i ako sudija nastavi službe poslove ili postupke, iste ili slične onima za koje je utvrđeno da su nespojivi sa njegovom dužnošću...”

Ovo odredba je bitna, jer je u ranijem periodu jedan od veoma čestih razloga pritužbi bio stranački, odnosno partijski uticaj na vođenje postupka od strane pojedinih sudija.

Veliko personalno veće može u postupku za razrešenje zbog nesavesnog ili nestručnog vršenja sudijske dužnosti izreći sudiji meru upozorenja ili meru uklanjanja iz suda od jednog meseca do jedne godine (čl. 61), s tim što se mera upozorenja i mera uklanjanja iz suda upisuju u lični karton sudije, a za to vreme sudija ima položaj kao da je udaljen sa dužnosti (ukoliko se radi o meri uklanjanja), a mera upozorenja mu ne može biti dva puta izrečena (čl. 62. Zakona o sudijama).

Odredbe citiranih zakona (o uređenju sudova i o sudijama), doneti su 2001. godine, kada su i stupili na snagu, ali još uvek je na snazi “Sudski poslovnik” – PRAVILNIK O UNUTRAŠNJEM POSLOVANJU SUDOVA⁹.

Sudski poslovnik izričito u članu 6. tač. 5 propisuje da predsednik suda postupa po pritužbi samo u pogledu poštovanja Poslovnika. Upravo u članu 6. Sudskog poslovnika preciziraju se ovlašćenja predsednika suda, u sklopu poslova sudske uprave, kao starešine organa, da, NAREDBAMA I UPUTSTIMA NA KOJA SE NE MOŽE ULOŽITI PRAVNI LEK, u stvarima sudske uprave i u cilju obavljanja poslova prema Poslovniku, samostalno organizuje i nadzire rad svih službi suda, sudskih odeljenja i službi, uključujući pregled upisnika i pomoćnih knjiga, rokovnika i ročišnika, stalnim evidentiranjem predmeta čije rešavanje duže traje, pribavljanjem izveštaja i na drugi pogodan način, uključujući i preduzimanje mera da se otkloni odugovlačenje i drugi nedostaci u poslovanju. Predsednik suda je dužan, da sam ili preko lica koje odredi, proveri svaku PRITUŽBU

9 “Službeni glasnik RS” br. 91/93, 27/95 i 29/00.

stranaka na rad suda ili pojedinih sudija i radnika, bez obzira da li mu je data usmeno ili pismeno, neposredno sudu ili preko drugih organa. Pre nego što, u najkraćem roku, odgovori na pritužbu, predsednik sa njom upoznaje lice na čiji je rad upućena, traži od njega usmeno ili pismeno izjašnjenje, pregleda predmet i obavlja sve drugo što je neophodno da bi utvrdio osnovanost pritužbe.

Međutim, potrebno je ponoviti, predsednik suda postupa po pritužbi SAMO u pogledu poštovanja Poslovnika.

Sudski poslovnik u čl. 20. izričito predviđa da se godišnji raspored sudija utvrđuje od strane predsednika suda, PO PRIBAVLJENOM MIŠLJENJU SEDNICE SVIH SUDIJA (kolegijum), a da se raspored može tokom godine menjati na isti način na koji se donosi, te da se raspored objavljuje isticanjem na oglasnu tablu suda. Sudska veća u sastavu odeljenja (parničnog, krivičnog i sl.), označavaju se brojevima, što je značajno kod određivanja koji će predmet biti raspoređen kome veću (sudiji), da bi se princip slučajnog sudije očuvao. Međutim, član 23. Poslovnika propisuje da predsednik može odrediti da se odstupi od utvrđenog načina podele predmeta, ako su pojedine sudije preopterećene, a iz drugih važnih razloga može naložiti da se preraspodele već raspoređeni predmeti. Sudovi, tromesečno, šestomesečno i godišnje, sačinjavaju izveštaj o radu suda, uključujući i odeljenja i pojedinih sudija, i dostavljaju ih Ministarstvu pravde, a propisano je i da pri obračunu radnih rezultata suda, svakom sudiji se uzima u obzir kada je zaista radio u toku izveštajnog perioda (bez bolovanja, odsustva i sl.) i orjentaciona norma srazmerna tom broju dana. Pri tome se računa postupanje po predmetima iz svih upisnika koji su za to određeni od strane ministra (orjentacione norme). Ažurnost suda, odeljenja i sudija izračunava se tako što se broj nezavršenih predmeta deli sa prosečnim mesečnim prilivom u izveštajnom periodu.

Međutim, kada je u pitanju orjentaciona norma sudije, još uvek je na snazi Pravilnik donet od strane ministra pravde pre 05. oktobra 2000. godine, koji je, s obzirom na broj predmeta koji sudija ima u radu kao i na odredbu da će se tri predmeta završena "na drugi način", a ne meritornom odlukom, tretirati kao jedan završen predmet, nerealna, jer pred sudiju postavlja zahteve (bar kada su u pitanju beogradski sudovi, u kome se poslednjih godina broj predmeta u parničnom odeljenju po sudiji kreće između 200 i 700 u radu), da se prema predmetima, u kojima treba da sudi po ustavu i zakonu i slobodnom sudijskom uverenju, baveći se kreativnim poslom, tumačeći zakone koji se godinama unazad maltene

godišnje menjaju i dopunjavaju, odnosi kao šalterski službenik čiji je posao da ih formalno obradi, kako bi postigao brojku koja se od njega zahteva i koja treba da uđe u statističku obradu, a koja istovremeno ulazi i u ocenu njegovog rada.

Potrebno je naznačiti i to da Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije u članu 181. i Krivični zakon Republike Srbije u čl. 243. predviđaju krivično delo “Kršenje zakona od strane sudije”. Prema KZ SRJ ovo delo može izvršiti sudija Saveznog suda ili sudija porotnik Vojnog suda, koji u nameri da drugom pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu, donese nezakonit akt ili na drugi način prekrši zakon. Na isti način opisana je radnja izvršenja i u Krivičnom zakonu RS s tim što su mogući izvršioci sudija ili sudija porotnik. Za oba krivična dela predviđena je kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Da bi se utvrdila krivična odgovornost sudije ili sudije porotnika neophodno je utvrditi postojanje namere izvršioca da drugom pribavi kakvu korist ili da mu nanese kakvu štetu.

Ovo je bio samo kratak pregled propisa i članova koji su u vezi sa temom prava na podnošenje pritužbi na rad suda i sudija. Nije na odmet skrenuti pažnju na okolnost da je ovaj pregled zakonske regulative započeo ustavnim odredbama na visokom nivou garancija države zasnovane na “vladavini prava” i jemstva da “svako ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u zakonom utvrđenom postupku” (član 9. i 26. Ustava SRJ; čl. 22, 25, 70. i 95. Ustava Republike Srbije); “sudovi su samostalni i nezavisni u svom radu”; “sudijska funkcija je stalna, sudija ne može biti premešten protiv svoje volje” (član 96. i čl. 10. I Ustava RS”, ... a završava se “Sudskim poslovnikom”, koji sadrži ravno 348. članova uključujući i odredbu da predsednik suda “može pojedine predmete izuzeti od jednog sudije iodeliti u rad drugom i činiti druge celishodne izmene” (član 68), kao i odredbom iz čl. 49. Poslovnika da saradnje u postupku koje se smatraju hitnim, tako da ne trpe odlaganje, sprovode bez obzira na propisano radno vreme, a da započeti pretresi i ročišta, čije bi odlaganje izazavalo nepotrebne troškove ili odugovlačenje postupka, će se dovršiti preko redovnog radnog vremena, iz čl. 50, po kojoj nedeljom u dane kada sud ne radi i noću, obavljaće se samo oni poslovi koji ne trpe odlaganje”.

Istovremeno, u nekim sudovima (konkretno Drugi opštinski sud u Beogradu), ne postoje ni osnovni uslovi za rad sudije, od kojih će se ovde pomenuti samo okolnost da nema dovoljno kabineta i sudnica, u odnosu na broj sudija, tako da u pojedinim odeljenima isti kabinet i sudnicu deli i

po troje sudija. Ovome treba dodati i obavezu sudije da primi na obuku i edukuje i sudskog pripravnika, kao i da pod njegovim nadzorom rade i stručni saradnici (sudijski pomoćnici).

Plate sudije u Srbiji i dalje su neprimereno niske, pa time država nije ispunila svoju obavezu iz čl. 4. Zakona o sudijama: "Sudija ima pravo na platu pogodnu da održi njegovu nezavisnost i sigurnost njegove porodice". Obećanje ministra pravde o povećanju plata sudija, u toku maja meseca 2000. godine, nije realizovano do maja meseca 2002. godine.

"Ne pominjući ostale okolnosti vezane za otežan rad sudija u svakom pogledu u poslednjoj deceniji i duže, a i nakon izvršenih političkih promena 2000. godine, postaje potpuno jasno da je u ovom momentu ideja o nezavisnom sudiji još uvek samo puki ideal. U realnosti, sudije u Srbiji (posebno u Beogradu, kao prestolnici), voze se javnim prevozom svakog jutra od svojih kuća do svog suda, zajedno sa strankama u čijim predmetima će suditi, a veoma često i dok pored njih te stranke promiču svojim automobilima).

Svakog jutra, sudije ne idu ka svom poslu kao slobodnom mestu da donose nepristrasne odluke, na osnovu sopstvene ocene činjenica i sopstvenog shvatanja zakona, bez ograničenja, uticaja, podsticaja, pritiska i intervencija, neposrednih ili posrednih, ma od koga i iz bilo kog razloga, bez drugog autoriteta osim prava i pravde, jer je, po nekim autorima, za uspešno vršenje sudske vlasti potrebna "gotovo božanska moć rasuđivanja, jer sudija odlučuje o životu i smrti, slobodi i neslobodi, svojini i imovini, šteti i njenoj naknadi, istini i laži, pravu i nepravu, zakonitosti i nezakonitosti, upotrebi i zloupotrebi prava, dakle, o najznačajnijim i naj-suptilnijim dobrima i interesima ljudi i njihovih zajednica. Suprotno tome, sudije kao da odlaze na trku sa preponama koja se ponavlja iz dana u dan, iz meseca u mesec, iz godine u godinu".¹⁰

Ovde se pitanje lustracije neće pominjati, s obzirom da je ono bilo u nadležnosti nove političke snage koja je osvojila vlast u jesen 2000. godine, a koja, izuzev predsednika sudova, nije napravila ni jasne kriterijume ni propisala postupak, te su gotovo sve sudije, izuzev onih koji su otišli u penziju, i dalje na broju u sudovima u Srbiji, pod stalnom pretnjom razrešenja zbog grehova počinjenih u prethodnom sistemu, a ta pretnja, budući da je bez jasnih kriterijuma, lebdi i nad krivima i nad pravima.

10 Sudija Zoran Ivošević, "Korupcija u Srbiji"

III.

Podaci iz prakse

a) Opšte odredbe

Ustav garantuje ne samo nezavisnost sudova i sudija u vršenju sudske vlasti, nego i jamči slobode i prava čoveka i građanina koje priznaje međunarodno pravo, jednakost pred zakonom bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, veru, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo, pravo na jednaku zaštitu svojih prava u zakonom utvrđenom postupku. Takođe, ustav jamči i pravo na žalbu, kao i na drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se rešava o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu. Građaninu se garantuje i pravo na javnu kritiku rada državnih i drugih organa i funkcionera, podnošenje predstavki, uključujući i pritužbe, peticije i predloga, kao i da dobije odgovor, ako ga traži.

Bilo bi neophodno napraviti jasnu razliku između realnog stanja u sudovima, u vezi sa mogućnošću toka postupka u skladu sa procesnim zakonima (koji, u velikoj meri, posebno kada je u pitanju Zakon o parničnom postupku, onemogućavaju normalno odvijanje rasprava, jer su koncipirani i doneti u vreme postojanja discipline kako građana, tako i državnih organa i organizacija, poštovanja sudske vlasti i zvanja sudije, a primenjuju se u vreme koje se skoro, u pogledu discipline može nazvati anarhijom i koji takođe često sudiji vezuju ruke i kada ima najbolju nameru da postupak brzo okonča), s jedne strane, i sa druge strane, opravdanog očekivanja građana da im se ono što im država garantuje u pogledu sudskih postupaka, i ostvari, a posebno načina na koji građani poslednjih godina doživljavaju rad sudova i sudija u SRJ i RS.

Pred rat 1991. godine, prema statističkim podacima objavljenim u javnim glasilima, sudijski poziv je, kako u svetu, tako i kod nas, bio prvi na listi po poštovanju i poverenju koje je kod građana uživao. Međutim, statistički podaci ("Korupcija u Srbiji" – Centar za liberalno demokratske studije), u vezi sa ocenom sudskog sistema prema javnom mnjenju, a prema podacima iz prve polovine 2001. godine, govore da samo 5,1% smatra da je sudski sistem pravedan, samo 4,6% da je pošten, samo 3,6% da je brz, samo 7,7% da je pravda dostupna, samo 4% da je pouzdan, a samo 6,9% da je sudski sistem sposoban da odgovori zahtevima. Istovremeno, da se postupci ne vode pravedno ili se vode samo po izuzetku smatra 60% ispitanika, pošteno – 65,8% ispitanika, brzo – 74,3% ispitanika da pravda nije nikada dostupna ili je to samo po izuzetku – 57,5%, da je nepouzdana – 67% ispitanika, a da je sudski sistem nesposoban smatra 58,1% ispitanika.

Na pitanje u kojoj meri su pojedine profesije uključene u korupciju, ispitanici su odgovorili da su gotovo sve sudije uključene u 17% slučajeva, a da je većina uključena u 43% slučajeva, da su samo neke sudije uključene u korupciju ili gotovo ni jedan, odgovorilo je ukupno 35% ispitanika. Na pitanje koje profesije su im kao građanima tražile mito, međutim, samo 9% je odgovorilo da su im sudije i službenici u sudu to tražili (a istovremeno je odgovor, kada su lekari i medicinsko osoblje u pitanju bio oko 26% ispitanika potvrđan, a kada su u pitanju policajci 19%, opštinski službenici 12%, a policajci, poreznici ili inspektori, ukupno 28%).

Korupcija u sudovima je, dakle, u svesti građana u ogromnom broju nesporna, što je delom proizvod "starih zasluga" vezanih za izborne predmete 1996/97 godine, kao i izbore 2000. godine, te neodmerenu i kontraproduktivnu propagandu nakon političkih promena 2000. godine, čiji cilj je bila priprema javnog mnjenja za lustraciju u sudovima, do koje, do danas, nije došlo. Takođe, očigledan je i jasan utisak (ili predrasuda) da je pravda spora i nedostižna, što je rezultat dugogodišnjeg navikavanja na pravnu nesigurnost koja ima korena u prethodnom režimu koji je već bio zagazio u diktatorski, ugrožavajući egzistenciju većine ljudi, poništavajući postulate pravne države, a što se u izvesnoj meri nastavlja i u današnjoj državi u tranziciji, bez čvrstih pravnih i moralnih normi i njihovog poštovanja.

b) Iskustva i postupanja nekih sudova u Srbiji

Prema podacima dobijenim u pojedinim sudovima, izraz ovakvog stanja u državi, meren sadržinom pritužbi koje stranke podnose na rad suda i sudija, je sledeći:

I. Trgovinski sud u Beogradu:

Prema podacima dobijenim iz Privrednog suda, postupak po pritužbama koje stignu u ovaj sud, a odnose se na rad ovog suda, rukovodi predsednik suda. Pritužba se zajedno sa predmetom iznosi sudiji na koga se ili na čiji se predmet odnosi ili predsedniku odeljenja od kojeg se traži izjašnjenje o pritužbi. Takođe se vrši i provera u pisarnici, pregledom predmeta. Sekretar suda je zadužen da stranci koja traži pismeni odgovor, pismeno i odgovori. Ukoliko stranka traži razgovor, određen je jedan dan u nedelji za prijem stranaka od strane predsednika suda ili lica koje on zaduži. Sekretar suda je svakog dana u određeno vreme zadužen da prima stranke i postupa po njihovim pritužbama i primedbama.

2. Prvi opštinski sud u Beogradu:

U evidenciji ovog suda u periodu od 02.04.2001. do 05.01.2002. godine, konstatovan je sledeći broj pritužbi i urgencija:

Parnično odeljenje – 222 pritužbe, 44 urgencije.

Odeljenje radnih sporova – 61 pritužba, 8 urgencija

Krivično odeljenje – 27 pritužbe i 1 urgencija

Istražno odeljenje – 1 pritužba

Najčešći razlog za podnošenje pritužbi su: dužina trajanja postupka, odnosno odugovlačenje postupka, veliki razmak između ročišta, nezakazivanje ročišta, odugovlačenje postupka, odlaganje ročišta, ne donošenje pismenog opravka presude, odnosno rešenja u dugom vremenskom periodu, netačno unošenje u zapisnik reči stranaka.

U krivičnim predmetima stranke najčešće pritužuju na postupanje sudija u postupku po privatnim krivičnim tužbama, te da zbog takvog odugovlačenja dolazi do zastarelosti krivičnog gonjenja.

U periodu od 05.01.2002. godine do 01.04.2002. godine dostavljeno je ukupno 140 pritužbi i 39 urgencija.

Kako je ovaj sud zbog svoje mesne nadležnosti poznat po krivičnim postupcima koji se vode zbog krivičnih dela klevete i uvrede učinjenih putem štampe radija, televizije, a vode se protiv ličnosti iz političkog i javnog života, to su učestali pritisci na rad ovog suda koji se sprovode putem medija i predstavljaju primere neprimerenog pritiska na rad suda i ponašanja javnih i političkih ličnosti koje ne doprinosi povećanju pravne kulture u zemlji.

3. Drugi opštinski sud u Beogradu

Sve pritužbe zavode se u Sudski upisnik i zajedno sa predmetom na koji se odnose, iznose se predsedniku suda. Predsednik suda jednom nedeljno ima termin za prijem stranaka. Podnosiocu pritužbe se zakazuje kog dana i u koliko sati će biti primljen kod predsednika suda na razgovor. Ovako se postupa bez obzira da li je pritužba podneta preko Ministarstva pravde, višeg suda ili neposredno Drugom opštinskom sudu. Prijem kod predsednika suda može se zatražiti i usmeno, u kojem slučaju će se takođe zakazati dan i čas kada će stranka biti primljena na razgovor.

Predsednik suda ili sudija koji za to bude određen u slučaju njegove sprečenosti, pri ovom razgovoru stranci daje priliku da iznese razloge i obrazloženje za primedbe koje ima na rad suda ili pojedinog sudije, a zatim, neposrednim pregledom predmeta, u prisustvu stranke, predsednik suda proverava navode pritužbe.

Najčešći razlog pritužbe je taj da postupak predugo traje. Stranka ima utisak da sudija bez opravdanog razloga odugovlači postupak, a često i da radi pod pritiskom ili uticajem druge stranke u postupku. Na pismene pritužbe, kada stranke traže pismeno obaveštenje, odgovara se u roku od nekoliko dana.

Predsednik suda analizira predmet na taj način što proverava ritam u kojem su zakazivana ročišta, kao i razloge zbog kojih su ročišta, odnosno rasprave i pretresi odlagani. Ukoliko nađe da su primedbe opravdane, predsednik suda pismenim putem upoznaje postupajućeg sudiju na koga se primedba odnosi sa pritužbom, zahtevajući brže i celishodnije postupanje u predmetu. Ukoliko postoje opravdani razlozi dugog traja-

nja postupka, stranci se ukratko objašnjavaju procesna pravila koja onemogućavaju održavanje ročišta. Ukoliko je stranka tražila pismeni odgovor, na isti način se postupa u pismenom dopisu stranci, ili, se odgovor šalje višem sudu ili Ministarstvu, preko koga je pritužba i stigla u Drugi opštinski sud.

Na primer: *“Po pritužbi zavedenoj u VI Su.br.20/2002, dana 29. 01.2002. godine, predsednik suda je Vrhovni sud Srbije obavestio: “povodom vašeg dopisa od 24.01.2002. godine, a povodom pritužbe... koja se odnosi na rad sudije ... u predmetu ovog suda ... obaveštavam vas da sam izvršila uvid u spise predmeta, kao i u izjašnjenje postupajućeg sudije... Od dana podnošenja tužbe kazakano su kod pomenutog sudije sledeća ročišta:*

1. *07.02.1997. godine, koje je odloženo zbog protesta advokata,*
2. *21.02.1997. godine koje je održano, te odloženo s tim što je tužilji i prvotuženom predloženo da će biti saslušani u svojstvu parnične stranke*
3. *08.05.1997. godine, na kome je punomoćnik tužilje povukao tužbu u odnosu na drugotuženog, a ročište odloženo i naloženo je punomoćniku tužilje da u roku od 30 dana uredi tužbu,*
4. *23.09.1997. godine, koje je odloženo,*
5. *18.12.1997. godine, koje je odloženo, s tim što je naloženo punomoćniku tužilje da dostavi sudu precizirani tužbeni zahtev i određene dokaze,*
6. *02.04.1998. godine, koje je odloženo zbog nepostupanja punomoćnika tužilje po nalogu suda,*
7. *30.06.1998. godine, koje je održano, te odloženo uz nalog punomoćniku tužilje da se izjasni ko je tužen,i*
8. *20.10.1998. godine, koje je odloženo zbog toga što je angažovani punomoćnik tužilje molio odlaganje glavne rasprave zbog sprečenosti da pristupi u sud,*
9. *26.01.1999. godine, kada je na predlog punomoćnika tuženog doneto rešenje da postupak miruje počev od 26.01.1999. godine, i*
10. *16.12.1999. godine, koje je održano pa je ponovo određeno saslušanje tužilje i prvotuženog u svojstvu parničnih stranaka.*

Nakon toga je sudija koja je postupala u ovom predmetu kao predsednik veća, napustila sud, pa je sledeće zakazano ročište od 23. 03. 2000. godine, odloženo na neodređeno.

U međuvremenu je predmet u rad preuzela sudija... Kod pomenute sudije održana su sledeća ročišta:

- 1. 02.10.2000. godine koje je odloženo zbog nedostatka procesnih pretpostavki,*
- 2. 20.12.2000. godine koje je odloženo zbog toga što punomoćnik tužilje nije postupio po nalogu suda.*

Kako je u međuvremenu sudija ... otišla na porodiljsko bolovanje, predmet je dodeljen u rad sudiji ... koja po njemu i danas postupa. Kod pomenute sudije su do sada održana sledeća ročišta:

- 1. 20.04.2001. godine, odloženo obzirom da je punomoćnik tužilje na samom ročištu predao sudu precizirani tužbeni zahtev,*
- 2. 10.09.2001. godine koje je odloženo zbog sprečenosti postupajućeg sudije, i*
- 3. 17.01.2002. godine koje je odloženo zbog preraspodele predmeta u sudu.*

U međuvremenu je van ročišta dana 02.11.2001. godine doneto rešenje kojim je delimično usvojen predlog tužilje za izdavanje privremene mere. Veće za privremene mere ovog suda, odlučujući po prigovorima punomoćnika tužilje i tuženih izjavljenih protiv rešenja o određivanju privremene mere, donelo je rešenje kojim je potvrdio rešenje o privremenoj meri u prvom stavu, a koje je ukinuo u drugom stavu izreke. Naredno ročište zakazano je za 27.02.2002. godine.”

Ovaj primer je citiran iz razloga što je tipičan za veliki broj sudskih predmeta u ovom sudu. Naime, u velikom broju, kada su u pitanju parnični predmeti, pritužbu podnosi tužilac ili njegov punomoćnik, a pregledom predmeta se ustanovi da je do odugovlačenja postupka došlo iz razloga što upravo tužilac nije postupao po nalogu predsednika veća, ili je neblagovremeno postupao (podnoseći podnesak na samom ročištu, što zahteva odlaganje ročišta kako bi se i sudija i druga strana sa njim upoznali) i zbog kašnjenja punomoćnika tužioca zbog koga je došlo do mirovanja postupka.

Drugi tipičan razlog odugovlačenja postupka je stalno napuštanje sudija redovnih sudova, uglavnom zbog prelaska u advokaturu. Razlozi za to su: preopterećenost ogromnim brojem predmeta, loši uslovi rada, niske plate koje ne mogu da obezbede normalan život sudije, kao i duža bolovanja (po pravilu porodiljsko bolovanje, ozbirom da je sudski kadar u ovom sudu podmlađen, te je ogroman procenat mladih sudija sa sudij-skim stažom do tri godine).

Čest je slučaj da sudija intenzivno postupa u predmetu, nalažući uređenje tužbe, pismeno izjašnjenje ili dostavljanje pismenih dokaza ili dokaznih predloga punomoćniku tužioca (ili predlagača u vanparničnom postupku), po kojim nalozima se ne postupa uredno, niti blagovremeno, pa i pored najbolje namere sudije, nema uslova da se postupak nastavi. Istovremeno, nema uslova ni da se postupak okonča, ukoliko su tužba ili predlog neuredni, iz razloga što je ustaljena praksa da se rešenja kojim se inicijalni akt odbacuje zbog neurednosti, od strane Okružnog suda ukida, a viši sud prvostepenom sudu nalaže da preuzme ulogu advokata i tužiocu, (predlagaču), dajući nalog za uređenje tužbe, praktično dopisom tužbu i uredi, pa i u slučaju kada stranka ima advokata.

Međutim, čest je slučaj i da se pritužba stranke odnosi na suštinu spora, pa je onda obaveza predsednika suda da podnosiocu pritužbe objasni da nije ovlašćen da sudiji nalaže kakve odluke da donosi, niti rukovodeći postupkom, niti odlučujući o pojedinim predlozima ili posebno, donoseći konačnu odluku.

Takođe je čest slučaj da se stranka žali da se ne odlučuje po predlo-gu za izdavanje privremene mere, koju sudija, iz razloga preopterećeno-sti poslom, često ostavi da odluči uz glavnu stvar, iako je, na zahtev stranke da donese odluku, u obavezi da ukoliko smatra da nema mesta privremenoj meri, istu posebnim rešenjem odbije. U ovakvom slučaju, predsednik suda je ovlašćen da od sudije zatraži da odluči po privreme-noj meri, i to bilo tako što će je usvojiti, bilo što će je odbiti.

Kada su u pitanju krivični predmeti, obzirom na daleko manji broj predmeta kojima su krivične sudije zadužene, pretresi se zakazuju u kra-ćim intervalima, često i na samo mesec dana, ali postoje drugi razlozi zbog kojih postupak ne može u kratkom roku da se okonča.

Na primer, u obaveštenju Vrhovnom sudu Srbije, po pritužbi zavede-noj pod VI Su.br. 55/02, od 19.02.2002. godine, predsednik suda je navela:

“Povodom vašeg dopisa od 18.02.2002. godine, obaveštavam vas da sam izvršila uvid u spis predmeta kao i u izjašnjenje postupajućeg sudije pa vam saopštavam ... da je privatna tužba u ovom predmetu zavedena 24. 11.1998. godine, da je predmet dostavljen istražnom sudiji radi izvođenja istražnih radnji, koje je istražni sudija i sproveo dana 17. 02.1999. godine, a predmet vratio u rad predsedniku veća. Nakon toga je započeo glavni pretres, u okviru koga je do sada održano šest pretresa, i to:

- 1. 16.10.2000. godine, kada je okrivljeni ispitan,*
- 2. 14.11.2000. godine, koji se nije održao, zato što nisu pristupili okrivljeni i veštak medicinske struke,*
- 3. 08.12.2000. godine,*
- 4. 30.01.2001. godine, kada je pretres odložen na neodređeno vreme zbog dostavljanja spisa Drugom opštinskom javnom tužilaštvu na nadležnost,*
- 5. 18.01.2001. godine, kada pretres nije održan jer na isti nije pristupio okrivljeni, i*
- 6. 14.02.2001. godine kada je pretres odložen zato što nije pristupio branilac okrivljenog, koji je svoj nedolazak opravdao.*

Novi glavni pretres zakazan je za 28.02.2002. godine, a okrivljenom je naglašeno da će se isti održati i bez prisustva njegovog branioca, koji je i pismeno pozvan.”

Dakle, pritužba stranke ima efekta u tom smislu da se predmet detaljno pregleda od strane predsednika suda, ispitaju razlozi odlaganja pretresa, o tome obavesti podnosilac pritužbe, odnosno organ preko koga je pritužba prispela u sud, a u najvećem broju slučajeva se stranka – podnosilac pritužbe, faktički obaveštava o tome da se po predmetu redovno postupa, te da postoje drugi, često opravdani razlozi, zbog kojih postupajući sudija nije mogao da okonča predmet.

U pojedinim slučajevima, stranka biva obavestena i o tome da je došlo do greške u radu suda, odnosno sudije. Primer je pritužba zavedena pod brojem Su.24/02 od 21.01.2002. godine (pritužba je podneta 17.01.2002. godine) u krivičnom predmetu. Stranka koja se pritužila je obavestena da su istražni spisi bili zagubljeni, da je izvršena njihova rekonstrukcija, da je nalaz veštaka dostavljen sudu tek 09.07.2001.godine (krivično delo izvršeno 16.11.1991.godine), a optužni akt Drugog op-

štinskog javnog tužilaštva u Beogradu nosi datum 26.10.1994. godine, i to zbog problema koji su postojali oko isplate troškova veštačenja (naime, u krivičnom postupku plaćanje troškova veštačenja je bolna tačka, obzirom da se ovi troškovi plaćaju iz budžeta, a da se često mesecima kasni sa isplatom, zato što nema dovoljno sredstava za ove svrhe, što je dovelo do situacije da veštaci dugo drže predmet ne postupajući po njemu, da izbegavaju preuzimanje predmeta, te da na taj način faktički ucenjaju sud, koji postupak, bez obavljenog veštačenja, ne može da okonča).

U ovom, konkretnom predmetu, predsednik suda je obavestila podnosioca pritužbe je nakon dostave nalaza veštaka strankama, postupajuća sudija zakazala glavni pretres, a po sopstvenom izjašnjenju, ne namerom previdevši činjenicu nastupanja apsolutne zastarelosti u ovoj pravnoj stvari. Dalje je navedeno sledeće: "Ovo naše izjašnjenje ne pravda ni sud ni sudije koji su do sada postupale po predmetu i nama je samo ostalo da izrazimo veliko žaljenje zbog celog toka postupka".

4. Treći opštinski sud u Beogradu:

Slični podaci dobijeni su i od ovog suda: u 2001. godini ukupno je bilo preko 1.100 pritužbi, a u 2002. godini do početka maja, 450, i uglavnom se odnose na molbu da se postupak ubrza, da se predmet da u rad drugom sudiji, na neurednu dostavu, izradu i ekspedovanje odluka, zakašnjenje u radu sudskih veštaka, urgencije da se predmeti brže vrata iz viših sudova. Veliki broj pritužilaca ne naznačava tačan broj predmeta, ne postupa po nalogima sudija u predmetima, a dostava pritužbi se vrši i preko Ministarstva pravde, Vrhovnog suda Srbije i Okružnog suda u Beogradu.

5. Četvrti opštinski sud u Beogradu:

Prema podacima dobijenim od ovog suda, o broju pritužbi, predstavki i urgencija tokom 2001. godine, u svim odeljenjima ovog suda, koji ima i isključivu nadležnost da postupa u izvršnom odljenju za teritoriju Beograda, u 2001. godini bilo je ukupno 1470 pritužbi. Od toga broja, na istražno odeljenje koje ima osam sudija, ukupno 11; na krivično odeljenje, koje ima ukupno 10 sudija, ukupno 61 pritužba, na vanparnično

odeljenje koje ima 4 sudije (jednog sudiju i troje stručnih saradnika), ukupno 63 pritužbe, na vanparnično odeljenje (4 sudije) ukupno 33 pritužbe, a na parnično odeljenje (ukupno 36 sudija), ukupno 377 pritužbi.

Na rad izvršnog odeljenja (u kome radi 12 sudija i stručnih saradnika bilo ukupno 925 pritužbi). Očigledno je da je ogroman broj pritužbi skocentrisan na rad izvršnog odeljenja. To je, sa jedne strane, objašnjivo činjenicom da je ovo odeljenje nadležno za izvršenje sudskih odluka sa teritorije svih beogradskih sudova, a sa druge strane, ogroman broj predmeta i isključiva nadležnost u ovoj oblasti doveli su i do neefikasnosti ovog odeljenja, pa i do uverenja u javnosti (izražavanog i preko javnih glasila, a i u neposrednom razgovoru sa strankama i advokatima), da je ovo odeljenje, a posebno kada su u pitanju lica koja obavljaju posao izvršnog organa, posebno podložna korupciji. Međutim, u statističkom listu koji je Četvrti opštinski sud stavio na raspolaganje u interesu ove analize, vidljivo je da, od pomenutih 12 sudija, petoro se izdvaja po broju pritužbi, predstavki i urgencija po broju koji prelazi 100 pritužbi, a kod jednog sudije ih ima tačno 150.

Upravo iz ovog razloga, predsednik Četvrtog opštinskog suda u Beogradu je uveo vrlo preciznu proceduru zasnovanu na Sudskom poslovníku, koja započinje time što se stranci, koja nezadovoljna dođe da se prituži predsedniku suda, uručuje formular za predstavke, pritužbe i urgencije. Ovim formularom se stranka faktički podučava na koji način da sačini pritužbu i da u nju unese podatke koji su potrebni, jer je jasnoća pritužbe ili urgencije preduslov da po njoj može celishodno i da se postupi. Po prijemu odnosno predaji popunjenog formulara sudskoj uprvi, isti se zavodi u upisnik Suda (u skladu sa Sudijskim poslovníkom), a dalje se postupa zavisno od materije na koju se odnosi. Predsednik suda ima tačno određen dan kada prima stranke koje žele neposredni razgovor, s tim što je za svaki razgovor određeno orjentaciono 15 minuta. Pre razgovora sa predsednikom suda, sekretar suda je zadužen da pronađe predmet, koji zatim pregleda zamenik predsednika suda, koji napravi belešku o pritužbi i o onome što je konstatovao pregledajući predmet, a po potrebi zamenik predsednika suda i primi stranku. Stranke se prima u roku od dva dana od podnošenja pritužbe. Ukoliko zamenik predsednika na ovaj način nije uspeo da reši problem, tako da stranka ode zadovoljna ili umirena u nekoj svojoj sumnji, zakazauje se prijem kod predsednika suda. Nakon toga se, po potrebi, traži objašnjenje od stručnog saradnika ili izvršitelja, ukoliko se (a što je najčešće) pritužba na njega

odnosi, pa i njegova pismena izjava. Ukoliko je u pitanju sudija, a pritužba je opravdana, predsednik suda sa njim obavlja razgovor i najčešći slučaj da se pritužba iste stranke ne ponavlja.

Dakle, Četvrti opštinski sud je precizno i delotvorno predvideo postupak u kome će se u najkraćem roku postupiti po pritužbi, po potrebi dati nalog sudiji da ubrza postupak ili ispravi nepravilnost zbog koje se postupak predugo vodi, a stranci odgovori, pismeno, ili ako to traži usmeno i to u zakazano vreme. Međutim, ukoliko prijem kod predsednika radi pritužbe traži advokat, kao punomoćnik stranke, predsednik suda ga uvek (osim u ne vreme) prima, jer smatra da postoji razlika između neuke stranke, koja može i da ne poznaje postupak, i advokata, za koga pretpostavlja da ne bi uzurpirao bez razloga vreme predsednika suda niti zloupotrebio njegovu spremnost da izađe u susret opravdanom nezadovoljstvu građanina koji traži pred sudom zaštitu svojih prava.

Primerak navedenog formulara IV Opštinskog suda u Beogradu:

PREDSTAVKE, PRITUŽBE I URGENCIJE

(čitko popuniti)

Stranka

Oznaka i broj sudskog predmeta: -----

Svojestvo stranke u tom predmetu (tužilac/tuženi, predlagáč/protivnik predlagaća, poverilac/dužnik, oštećeni/okrivljeni, punomoćnik, zastupnik):

Kratka sadržina pritužbe, predstavke ili urgencije:

Da li je ranije bilo istih pritužbi i urgencija u istom predmetu:

Datum: -----

Stranka: -----

6. Okružni sud u Novom Sadu:

Prema podacima dobijenim od ovog suda, stranke su sklone da svoje nezadovoljstvo ishodom u predmetu manifestuju tako što iznose razne primedbe na svakog sudiju koji je postupao u njihovom predmetu, ne oklevajući da iznose i teške reči, a sve to bez čvrstih dokaza, kao i da podnose krivične prijave. Veliki broj usmenih pritužbi odnosi se na korumpiranost sudija, vezu sudija sa advokatima, a na zahtev da stranka to podnese u pismenom formi, ona to ne čini, te izjavljuje da će to poricati, ako je neko bude pitao.

Stranke u primedbama i pritužbama iznose kao predmet poznavanja sudije i zapisničara, privatne izjave sudije mimo suda, dogovaranje sudija prvostepenog suda sa sudijom drugostepenog suda o odluci koja treba da bude doneta.

Kada su u pitanju razlozi za podnošenje pritužbi, oni se najčešće odnose na činjenicu da postupak u njihovim predmetima dugo traje, pri čemu se dužina trajanja postupka većinom odnosi na postupak pred opštinskim sudom. Stranke ne prave razliku kada je u pitanju vreme trajanja postupka pred opštinskim i Okružnim sudom. U poslednje vreme često se dešava da traže prekoredno rešavanje u njihovom predmetu, a da predmet još nije ni stigao iz opštinskog suda. Takođe, u poslednje vreme se traži prekoredno rešavanje, a utvrđi se da je odluka već ekspedovana punomoćniku stranke (advokatu koji stranku o tome nije obavestio).

Stranke se često pritužuju ne navodeći adresu, pa im se ne može odgovoriti, a ima pritužbi u kojima stranke ne navode ni podatke o strankama u postupku, niti broj predmeta, tako da nema ni jednog podatka na osnovu koga se može pronaći o kom predmetu se radi.

Procena Okružnog suda u Novom Sadu je da je deo pritužbi koji se odnosi na vreme trajanja postupka opravdan, iskazano u procentima orijentaciono oko 30% do 50%, i u takvim slučajevima se radi na ubrzavanju rešavanja tih predmeta, tako što se odobrava prekoredno rešavanje.

Pritužbe se podnose preko Ministarstva pravde ili preko Vrhovnog suda Srbije, a po prijemu pritužbe u Okružnom sudu zavode se u Sudski upisnik. Predsednik suda, pošto se upozna sa sadržinom pritužbe, istu dostavlja predsedniku odeljenja na koje se pritužba odnosi (predsedniku građanskog ili krivičnog odeljenja). Predsednik odeljenja preko pisarnice proverava kod kog sudije se nalazi predmet i obavlja razgovor sa sudi-

jom, kako bi proverio opravdanost pritužbe. Nakon izvršene provere, on obaveštava predsednika suda o rezultatu, koji na osnovu dobijenih podataka pismenim putem daje odgovor pritužiocu na sadržinu pritužbe.

U toku 2001. godine, Okružni sud u Novom Sadu imao je 86 pritužbi. Od toga su stranke podnele 77 preko Vrhovnog suda Srbije, 2 preko Ministarstva pravde, a 7 preko Odbora za primedbe i predstavke Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine.

U 2002. godini zaključno sa 30.04. 2002. podneto je ukupno 56 pritužbi, od toga preko Ministarstva pravde 9, preko Vrhovnog suda Srbije 2 pritužbe, preko Odbora za primedbe i predstavke Skupštine Autonomne pokrajine Vojvodine 10, a stranke su neposredno (usmeno) podnele 45 pritužbi.

7. Okružni sud u Zrenjaninu:

Prema podacima dobijenim od ovog suda, u 2001. godini kao pritužbe su u ovom sudu primljena 84 pismena podneska. Od toga su stranke u predmetima podnele 67 pritužbi, a advokati, kao punomoćnici stranaka 10. Sedam pritužbi je primljeno od stranaka podsredstvom Ministarstva pravde. Pored toga, Opštinsko javno tužilaštvo iz Zrenjanina upitalo je pritužbe u oko 70 predmeta na rad Opštinskog suda u Zrenjaninu i Novom Bečeju, a isti se odnose na urgencije za brže rešavanje predmeta, zakazivanje pretresa, izradu presuda itd. Veći broj pritužbi odnosi se na rad područnih opštinskih sudova i Okružnog suda u Zrenjaninu u pogledu odugovlačenja postupka i neažurnosti u radu, nezadovoljstva stranaka donetim pravosnažnim presudama i primedbi na rad pojedinih sudija.

U 2002. godini (do 30.04.2002. godine) ukupno je primljeno 23 pismena podneska, od toga 18 pritužbi advokata, a dve pritužbe preko Ministarstva pravde, te jedna pritužba preko Vrhovnog suda Srbije. Najčešći razlozi pritužbi stranaka odnosi se na dugo trajanje postupka, a često i nezadovoljstvo stranaka u vezi sa donetim presudama u toku postupka (što po sadržini ne može biti predmet pritužbe).

Postupak u ovom sudu je sledeći: po prijemu pritužbe, ista se dostavlja predsedniku Okružnog suda, koji traži izveštaj od postupajućeg sudije ili suda čiji je predmet u pitanju i nakon upoznavanja sa tokom po-

stupka, preduzima mere u cilju daljeg rešavanja predmeta, a o preduzetim merama obavešava stranku koja je podnela pritužbu, i to u što kraćem roku. Ukoliko je predmet pravosnažno okončan, nezadovoljna stranka se upućuje da preko svog punomoćnika ili pravne pomoći nastavi postupak za zaštitu svojih prava.

U istom periodu osim pismenih pritužbi, ovom sudu su se i lično obraćale stranke usmenim pritužbama na rad ovog ili područnih opštinskih sudova. Broj usmenih pritužbi je bio nešto veći u odnosu na pismene pritužbe, a postupak je isti kao i kod pismenih.

Procenat opravdanih pritužbi (orjentaciono) ovaj sud je procenio na 30%.

8. Opštinski sud u Valjevu:

U 2001. godini ovaj sud je primio ukupno 260 pritužbi, koje su zavedene u upisnik "SU". Od toga, 107 pritužbi je primljeno preko Okružnog suda u Valjevu, 9 preko Vrhovnog suda Srbije, 3 preko Ministarstva pravde, 2 preko Skupštine Opštine Valjevo, a 139 pritužbi je uloženo neposredno od strane stranaka.

U 2002. godini, zaključno sa 14.05.2002. godine, primljena je 141 pritužba. Od toga je 81 pritužbu nepsoredno uložio građanin – stranka, a ostale su pristigle preko viših sudova ili Ministarstva pravde, dok je jedna pritužba primljena preko Vlade Republike Srbije. U 90% slučajeva pritužbe se odnose na sporost u radu ovog suda oko zakazivanja rasprava, ročišta i pretresa, a oko 10% odnose se na nepravilnosti u radu, na neizrađene odluke u zakonskom roku i ostalo.

U ovom sudu je praksa da se pritužbe odmah stavljaju u odgovarajuću proceduru na taj način što se zavode u upisnik SU (shodno Poslovniku), a u ostavljenom roku se dostavljaju izveštaji Okružnom sudu Valjevo, Vrhovnom sudu Srbije i Ministarstvu pravde. Pritužbe koje su upućene nepsoredno predsedniku suda, istog dana kada su primljene zavode se u upisnik, istog dana dostavljaju sudijama na koje se odnose radi razmatranja istih, a ukoliko su osnovane, nalaže im se preduzimanje neophodnih mera i radnji za zakazivanje predmeta ili otklanjanje određenih propusta u radu ili pak izrade odluka u što je moguće kraćem roku, ako je već protekao zakonski rok.

Orientaciono, procena ovog suda je da je oko 70% opravdanih pritužbi koje se odnose na zakazivanje predmeta i na izradu odluka u zakonskom roku, pa ovaj sud preduzima odgovarajuće aktivnosti da se predmeti zakažu i odluke što je moguće pre urade i predaju strankama.

9. Opštinski sud u Zaječaru:

Ovaj sud je u 2001. godini imao 96 pritužbi, a u 2002. godini (zaključno sa 15.05.2002. godine) 43 pritužbe. Najveći broj pritužbi je u parničnim predmetima, oko 60%, a u izvršnom odeljenju oko 40%. Verojato je mali broj pritužbi u krivičnim predmetima.

Određeni broj sudija (troje), posebno je izloženo pritužbama. Razlozi su najčešće odugovlačenje postupka, neblagovremena izrada prepisa odluka i nesprovođenje izvršenja po pravosnažnim odlukama. Osim ovoga, ima primedbi i na sastavljanje zapisnika, odbijanje predloga da se izvedu pojedini dokazi, izražavanje nezadovoljstva donetom odlukom (što su razlozi koji po svojoj sadržini ne mogu biti predmet pritužbe), zatim neblagovremeno dostavljanje žalbi višem sudu, nepotrebno odlaganje ročišta i pretresa, a i nekorektan odnos sudije prema strankama.

Procena ovog suda je da je opravdanih pritužbi oko 70%. Kada predsednik suda oceni da je pritužba opravdana, obavi razgovor sa sudijom i insistira na pravilnom postupanju i otklanjanju nepravilnosti, a kontroliše i kako je sudija postupio nakon ovog razgovora. Time se jedan deo nepravilnosti otkloni, ali je najčešće za to potrebno više vremena, jer se najteže otklanjaju nepravilnosti vezane za odugovlačenje postupka. Broj pritužbi koje se podnose neposredno Višem sudu i Ministarstvu pravde je skoro podjednak.

10. Okružni sud u Beogradu:

Analiza rada okružnih sudova u postupanju po pritužbama na rad suda izvršena je preko Okružnog suda u Beogradu, koji je i najveći sud takve vrste u Srbiji.

Kako još uvek nije stupio na snagu deo Zakona o uređenju sudova, koji se odnosi nadležnost sudova, gde se predviđa drugačija organizacija

sudova, to je Okružni sud u Beogradu, pa i svi drugi okružni sudovi u Srbiji, u smislu čl. 51. Zakona o uređenju sudova, preko predsednika suda još uvek nadležan da nadzire sudsku upravu nižeg suda i od nižeg suda može da traži obaveštenja o primeni propisa, problema u suđenju i sve podatke o radu. Takođe, Okružnom sudu u Beogradu se i dalje dostavljaju pritužbe na rad opštinskih sudova sa područja Okružnog suda u Beogradu.

U Okružnom sudu u Beogradu po pritužbama se postupa tako da je na osnovu čl. 6. st. 4. Sudskog poslovnika, predsednik Okružnog suda u Beogradu prenela ovlašćenja da na pisanje pritužbe odgovara sekretar Suda, ali tako da prethodno sadržinu pritužbe referiše predsedniku Suda, koji daje saglasnost ili sugestiju kako treba odgovoriti na pritužbu. Kada se radi o usmenim pritužbama, zamenik predsednika Suda je ovlašćen da prima stranke i odgovara na njihove pritužbe. Po potrebi i predsednik Suda prima stranke.

U pismenim pritužbama stranke se pritužuju na rad nekog od sudija opštinskih sudova sa područja Okružnog suda u Beogradu ili na rad nekog od sudija Okružnog suda u Beogradu. Nakon razmatranja pritužbe, ako se radi o pritužbi na rad sudija opštinskog suda, Sud se obraća predsedniku opštinskog suda u odnosu na koga se pritužba odnosi, te se od njega traži razmatranje pritužbe i izjašnjavanje po navodima iz pritužbe. Po potrebi traži se i izjašnjenje postupajućeg sudije opštinskog suda na čiji rad se stranka pritužuje. Ako se stranka pritužuje na rad sudije Okružnog suda u Beogradu, onda se od toga sudije traži da se u roku od tri dana izjasni o navodima iz pritužbe. U određenim slučajevima, kada pritužba upućuje na nezakonito postupanje ili odgovor sudije po pritužbi nije zadovoljavajući, traži se i dostava spisa predmeta radi uvida. Po svakoj pritužbi se dostavlja odgovor pritužiocu, koji se izveštava i o preduzetim merama, ukoliko su navodi iz pritužbe bili osnovani. Odgovor pritužiocu se dostavlja u roku od 15 dana od prijema pritužbe u smislu čl. 52. Zakona o uređenju sudova.

Okružni sudovi, pa i Okružni sud u Beogradu, dužni su da postupaju i po pritužbama stranaka koje svoje pritužbe dostavljaju Ministarstvu pravde i Vrhovnom sudu Srbije, a koji takve pritužbe prosleđuju Okružnom sudu. U takvim slučajevima, Okružni sud u Beogradu u roku do 15 dana dostavlja odgovor po pritužbi kako pritužiocu tako i Ministarstvu pravde ili Vrhovnom sudu Srbije.

Pored pritužbi, predsednik Suda na osnovu svojih ovlašćenja i zakona, odlučuje po zahtevima za izuzeće sudija, kojim zahtevima najčešće stanke koji su istovremeno i pritužnici traži izuzeće od postupanja u predmetu pojedinih sudija, navodeći kao razlog odugovlačenja krivičnog postupka nepravilnost i nezakonitost u postupanju odgovarajućeg sudije.

Prema podacima iz Okružnog suda u Beogradu:

U 2000. godini bilo je 169 pritužbi i 180 zahteva za izuzeće.

U 2001. godini bilo je 312 pritužbi i 344 zahteva za izuzeće.

U 2002. godini, za prva četiri meseca, bilo je 190 pritužbi.

U Okružnom sudu u Beogradu nema podataka o broju pritužbi po njihovoj vrsti tj. prema razlogu pritužbe. Evidencija pritužbi po njihovoj vrsti se ne vodi ni u jednom sudu.

Većina pritužbi se odnosi na postupanje u parničnom postupku, radnim sporovima, a veoma mali broj pritužbi za postupanje u krivičnom postupku. Većina pritužbi se i ovde odnosi na dužinu trajanja postupka, kako pred prvostepenim, opštinskim sudovima, tako i u postupku po žalbi. U vezi sa krivičnim postupkom uočeno je da se građani često žale na postupanje organa unutrašnjih poslova vezano za prava koja se građanima pred tim organima uskraćuju. Tako je uočena pojava da se građani žale na nemogućnost dobijanja putne isprave, kao i na nemogućnost povraćaja predmeta koji su od njih oduzeti u predkrivičnom postupku od strane organa unutrašnjih poslova, a ne nalaze se u depozitu suda.

Zatim, postoje intervencije građana koje se u Okružnom sudu u Beogradu zavode kao urgencije i molbe.

Urgencije su pismena kojim građani od predsednika suda traže najčešće ubrzanje pojedinih postupaka ili što hitniju izradu sudskih odluka. Kod urgencija, ukoliko se oceni da su iste opravdane, zamenik predsednika suda upućuje pismenu požurnicu "urgenciju", koja predstavlja interni akt suda, kojim se od postupajućeg sudije traži da ubrza rad u predmetu i da u određenom roku izradi odluku.

Molbe su pismena kojima građani ili sudije traže određenu uslugu od predsednika Okružnog suda i to najčešće uslugu tehničke prirode.

Broj molbi i urgencija bio je:

U 2000. godini 370;

U 2001. godini 379, i

U 2002. godini, u prva četiri meseca, 115.

U vezi sa krivičnim postupkom važno je napomenuti da je prema odredbama Zakonika o krivičnom postupku, čl. 244, stranke i oštećeni mogu se uvek obratiti pritužbom predsedniku suda pred kojim se vodi postupak, zbog odugovlačenja postupka i drugih nepravilnosti u toku istrage. Predsednik suda ispitaće navode u pritužbi, a koje je podnosilac to zahtevao, obavestiće ga o tome šta je preduzeto.

U ovom slučaju, obzirom da je pravo na pritužbu regulisano Zakonikom, važno je istaći da pritužba ne predstavlja pravni lek, i ne može se odnositi na odluku suda, već se odnosi na postupanje suda, na eventualno propuštanje rokova, način na koji se vodi postupak, zloupotrebu prava stanaka u toku postupka. Ovakve pritužbe se mogu dati i pismeno i usmeno i upućuju se predsedniku suda, koji administrativnim putem proverava tačnost pritužbe. Ukoliko su navodi iz pritužbe osnovani izdaje se nalog određenom sudiji da ubrza postupak, ili pak otkloni uočene nedostatke. Po podnetim pritužbama sud ne donosi rešenja, već se o preduzetim merama obaveštava podnosilac pritužbe, ako je naravno tako nešto zahtevao.

11. Vrhovni sud Srbije

Vrhovni sud Srbije je do donošenja novog Zakona o uređenju sudova, koji je u jednom delu stupio na snagu 01.01.2002. godine, imao veća zakonska ovlašćenja u postupanju po pritužbama i predstavkama građana, tj. stranaka i učesnika u postupku, te je imao i posebno Odeljenje pritužbi i predstavki. Prema izveštaju ovog suda, vezano za broj i strukturu i analizu pritužbi, utvrđeno je sledeće:

<i>(Nove) pritužbe za period od 01.02.2001. god. do 10.01.2002. god</i>		<i>(Ponovljene) pritužbe po kojima se postupa za period od 01.02.2001. do 10.01.2002.</i>	
Februar	127	Februar	72
Mart	239	Mart	98
April	184	April	81
Maj	272	Maj	124
Jun	191	Jun	91
Jul	86	Jul	36
Avgust	161	Avgust	36
Septembar	172	Septembar	86
Oktober	347	Oktober	195
Novembar	324	Novembar	108
Decembar	456	Decembar	225
Januar		Januar	
UKUPNO	2559	UKUPNO	1243

Nvoprimljenih pritužbi i ponovljenih u periodu od 1.02.2001. – 10.01.2002. godine je 3.802 pritužbe.

O postupanju Vrhovnog suda Srbije po pritužbama na rad sudova dobro je izvršiti uvidu izveštaje ovog suda, o radu službe nadzora, a jedan od tih izveštaja i prilažemo.

IZVEŠTAJ **o radu Službe nadzora** **Vrhovnog suda Srbije za 2000. godinu**

U ovom periodu, u Službi nadzora primljeno je novih pritužbi 1.202, a u 1.363 predmeta je postupljeno po ponovljenim pritužbama, a tako da je zajedno sa 287 nerešenih predmeta iz prethodne godine, u izveštajnom periodu bilo ukupno u radu 2.852 predmeta. Od toga je ostalo nerešeno 157 pre-

težno zbog čekanja na dostavljanje traženih odgovora od sudova, što usledi sa velikim zakašnjenjem, skoro redovno posle nekoliko ponovnih urgencija.

Ponovljene pritužbe su uglavnom rezultat reagovanja nezadovoljnih stranaka nepostupanjem sudova u skladu sa već dostavljenim izveštajima, ili se, pak, njima osporava tačnost sadržine samih izveštaja. Česti su slučajevi da stranke negiraju tačnost izveštaja pružanjem i psimениh dokaza – sudskih poziva sa novozakazanom raspravom ili pretresom, nalogom za uplatu nagrade veštaku i slično, nasuprot tvrdnju u izveštaju da je u konkretnom predmetu postupak pravosnažno okončan a predmet čak i arhiviran. U svim ovim slučajevima nužna je ponovna provera koja iziskuje sprovođenje celog postupka, što nepotrebno otežava i usporava rad službe.

Što se tiče novih protužbi one su pretežno rezultat neažurnosti sudova posebno u parničnim predmetima, u kojima se, nedovoljno uverljivim razlozima za stranku, želi da opravda dugo trajanje postupka. Stranke pozive sa novozakazanim raspravama ili pretresima ne samo da ne dobijaju u kratkim vremenskim razmacima, već se vreme između dveju rasprava produžava na 6-8 meseci pa i godinu dana, da bi i tada, bez nekog opravdanog razloga bili odlagani.

Sve više se zapaža da sudovi posle zaključenja rasprave ne urade odluku po godinu ili dve dana. Slična je situacija i sa krivičnim predmetima, mada zbog prirode materije, u manjem broju slučajeva.

Ovakvo postupanje suda utiče na ukupno trajanje postupka, posebno parničnim predmetima, pa isti traju i po 8, 9 ili 10 pa i više godina. Posebno su alarmantni slučajevi kada se u toku tako dugog trajanja postupka ne donese nijedna prvostepena presuda. Sve ovo izaziva dodatnu reakciju stranaka jer su izloženi plaćanju velikih, a od njih neizazvanih sudskih troškova.

Prikazano stanje je u grubim crtama iznošenje zapažanja službe kroz dobijene izveštaje povodom novih i ponovljenih pritužbi u parničnim i krivičnim predmetima, uz ocenu da su obraćanja stranaka u visokom procentu osnovana.

Predmeti izvršenja su poseban problem. Broj pritužbi po ovim predmetima se stalno povećava i to takođe opravdano. Postupak u tim predmetima izuzetno dugo traje. Na sve načine se traži razlog za odugovlačenje sprovođenja izvršenja pa i po cenu da se prenebregne i izričita odredba Zakona o izvršnom postupku. Tako i najjednostavnija izvršenja se ne okončavaju i po 4 ili 5 pa i više godina. Posebno je nedopustivo da sudovi kod ovih predmeta ne prave razliku u pogledu predmeta izvršenja, pa i predmeta prinudne naplate izdržavanja maloletne dece, bračnih drugova ili izvršenja privremenih mera, ne dajući im tretman hitnih predmeta.

Povećano je nezadovoljstvo stranaka postupanjem sudova po predmetima radnih sporova. Oni se najpre dugo rešavaju u parnici, a onda dolazi do postupka izvršenja u kome se stranke suočavaju pored dužine trajanja istog i sa nizom problema koji, navodno, osujećuju sprovođenje izvršenja.

Značajno je reći da se sve veći broj stranaka pismeno ili usmeno obraća pritužujući se na dužinu trajanja postupka u predmetima upravnog spora kod Vrhovnog suda Srbije ili odlučivanja po reviziji takođe pred istim sudom, dok je nešto manje intervencija u krivičnim predmetima po žalbama.

Kada se imaju u vidu svi ovi problemi i činjenice da je broj primljenih stranaka koje dolaze lično ili se obraćaju telefonom, neuporedivo veći (prosečno 30-50 dnevno) od broja iz prethodnog perioda, sa tendencijom drastičnog povećanja, onda se s pravom može zaključiti da su rezultati rada postignuti u Službi u izveštajnom periodu potpuno zadovoljavajući.

Uočen je porast pismenih i usmenih obraćanja stranaka u februaru i martu mesecu ove godine sa zahtevom za reviziju pravosnažno okončanih postupaka pred redovnih sudovima u proteklih 10 godina.”

Nakon stupanja na snagu novog Zakona o uređenju sudova, Vrhovni sud Srbije dobijene pritužbe, koje se ne odnose na rad Vrhovnog suda Srbije, prosleđuje Ministarstvu pravde, kao i nadležnim sudovima.

c) Pritužbe pritvorenih lica

Prema čl. 152. Zakonika o krivičnom postupku, nadzor nad pritvorenim licima vrši predsednik suda koji je na to ovlašćen, a to je u stvari predsednik okružnog suda na čijoj teritoriji se nalazi odgovarajući okružni zatvor u kome se izvršavaju mere pritvora. Predsednik suda, prema ovoj odredbi Zakonika, određuje redovne mesečne posete pritvorenicima, kada je moguće i bez pritsustva nadzornika i stražara i obaveštava se, na primer o ishrani pritvorenika, načinu na koji se sa njima postupa, uslovima smeštaja. Upravo u vezi ovog nadzora predsedniku suda stižu i brojne pritužbe od strane pritvorenih lica, na koje pritužbe se takođe odgovara podnosiocu pritužbe, a po potrebi prema odredbama Zakonika se vrši i kontrola po pojedinim pritužbama.

Uočeno je da je u poslednje vreme povrećan broj pritužbi od strane pritvorenika, a iste se odnose na uslove boravka u pritvoru, na uslove smeštaja, na ishranu, zdravstvenu zaštitu, ograničenu komunikaciju sa

porodicom i prijateljima. Povećan broj pritužbi se ne objašnjava toliko pogoršanim uslovima u Okružnom zatvoru u Beogradu, već povećanim poverenjem u rad suda i vere da se nadzor od strane ovog suda vrši u cilju poboljšanja uslova za vreme izdržavanja mere pritvora i poštovanja prava pritvorenih lica. Ovo stoga što je u poslednjoj godini kontroli Okružnog zatvora u Beogradu posvećena velika pažnja.

Česte su i usmene ili pismene pritužbe pojedinih učesnika u krivičnom postupku i to sudskih veštaka i branilaca po službenoj dužnosti. Njima se ne isplaćuje nagrada za učinjeno veštačenje ili odbranu po službenoj dužnosti. Naime, pravilo je da se ovakve isplate, tj. naknade za učinjeno veštačenje ili odbranu po službenoj dužnosti, isplaćuju sa zakazanjem od po godinu dana i više, što dovodi do toga da pojedini sudski veštaci odbijaju da dostave sudu nalaz i mišljenje, a da braniocu nisu zainteresovani da brane po službenoj dužnosti u krivičnim postupcima, što sve za efekat ima duže trajanje krivičnog postupka od potrebnog. Ovakvi problemi svakako ne zavise od suda, već od materijalnih sredstava koje se obezbeđuje preko nadležnog ministarstva. Neblagovremeno isplaćivanje navedenih sredstava svakako je od uticaja na dužinu trajanja krivičnog postupka.

Prema strukturi pritužbi, zapaženo je da je najveći broj pritužbi zbog nezadovoljstva stranaka dužinom trajanja postupka. U svojim pritužbama stranke iznose primedbe i na izvođenje pojedinih dokaza za koje smatraju da su nepotrebni, te činjenicu da se postupci zakazuju u dugim vremenskim intervalima, da sudije odugovlače postupke, jer im je cilj da dođe do zastarelosti krivičnog gonjenja, što je čest slučaj pritužbi na rad opštinskih sudova. Zatim, stranke se žale i na ponašanje sudija prema njima, na činjenicu da suđenja često kasne, pa i po nekoliko sati, da su pojedine sudije neupućene u predmete i nepripremljene za suđenje.

U jednom slučaju, punomoćnik tužene u jednom parničnom predmetu kod jednog opštinskog suda u Beogradu, pritužuje se na rad postupajućeg sudije, koja je donela presudu na osnovu jednog dopisa koji se uopšte nije odnosio na parnični predmet u kome je pritužilac bila tužena, već je taj dopis greškom združen u predmet, te se na kraju ispostavilo da je pritužilac bila u pravu, što je dovelo do toga da u postupku po žalbi ta presuda bude i ukinuta.

Postoji veliki broj pritužbi po kojima sud po zakonu i po Sudskom poslovniku ne može postupati, jer se radi o pravnom mišljenju, a ne o

okolnostima koje u smislu čl. 7. Zakona o uređenju sudova omogućavaju postupanje po pritužbi.

Na primer, grupa građana iz Mladenovca često se obraća sudu pritužbama. Ovi građani su nezadovoljni načinom rada Opštinskog suda u Mladenovcu i Okružnog suda u Beogradu u brojnim parničnim postupcima, kao i postupcima po žalbi, a koje postupke građani vode sa termoelektranama zbog neadekvatne isporuke toplotne energije. Naime, u zimskom periodu temperature u stanovima su bile ispod dozvoljene, na primer i po 7 stepeni C, te su građani prestali da plaćaju račune čitavu godinu dana, pa je iz tog odnosa proisteklo mnogo parničnih postupaka, koje su građani mahom gubili. Kako svi navodi iz njihovih pritužbi ukazuju na to da se radi o pravnom mišljenju i njihovom nezadovoljstvu ishodom spora, to te pritužbe nisu mogle biti razmatrane.

U krivičnom predmetu jednog od beogradskih opštinskih sudova, od momenta donošenja prvostepene presude, do donošenja drugostepene odluke, prošlo je više od jedne godine. Naime, u prvostepenom postupku doneta je oslobađajuća presuda. Oštećeni kao tužilac je blagovremeno izjavila žalbu, ali žalba nije združena spisu predmeta na vreme, pa je sudija stavio klauzulu pravosnažnosti. Stanka je dostavila fotokopiju žalbe gde se iz pečata prijema vidi da je žalba blagovremena, te je sudija skinuo klauzulu pravosnažnosti. Kada je konačno, posle jedne godine, predmet stigao u Okružni sud u Beogradu, doneta je odbijajuća presuda zbog apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja. Pritužilac traži objašnjenje zbog nastupanja apsolutne zastarelosti.

U nekim pritužbama stranke ukazuju da su žrtve navodne sprege između sudija i advokata, posebno kada utvrde da se radi o rodbinskim ili tazbinskim, čak i prijateljskim vezama, između sudije i advokata.

Takođe, česta je pojava da neki državni organi ne postupaju po nalogu suda. Primer je pritužba punomoćnika poverioca, u postupku izvršenja, iseljenja iz stana dužnika, koje iseljenje ne može da se realizuje, a pokušavano je čak dvanaest puta. Problem je u tome što prilikom intervencije može da interveniše samo vojna policija, koja neće da izađe na intervenciju, jer je dužnik aktivno vojno lice. Ovo je ružan primer ponašanja vojne policije, istovremeno i loš primer koji svakako ne doprinosi povećanju pravne sigurnosti u zemlji.

d) Ministarstvo pravde

Ministarstvo pravde na osnovu čl. 51. i 52. Zakona o uređenju sudova, te čl. 11. Zakona o ministarstvima¹¹ i na osnovu Sudskog poslovnika, vrši poslove nadzora u sudovima, i to preko Odseka za nadzor u sudovima koji se nalazi u okviru Sektora za pravosuđe i prekršaje. Prema dobijenim izveštajima od Ministarstva pravde za 2000. godinu, može se videti broj dobijenih pritužbi po sudovima u Srbiji.

U toku 2000. godine, počev od 01.01.2000. do 10.05.2000. godine, primljeno je ukupno 550 predmeta. Većina predmeta odnosi na rad sudova.

Izvršen je uvid u sve ove predmete koji su izvađeni iz arhive i konstatovano je da su stranke podnosile pritužbe na rad sledećih sudova:

- Vrhovni sud Srbije 23
- Okružni sud u Beogradu 6
- Prvi opštinski sud u Beogradu 9
- Drugi opštinski sud u Beogradu 14
- Treći opštinski sud u Beogradu 14
- Četvrti opštinski sud u Beogradu 28
- Peti opštinski sud u Beogradu 6
- Opštinski sud u Obrenovcu 3
- Opštinski sud u Lazarevcu 2
- Opštinski sud u Sopotu 3
- Opštinski sud u Mladenovcu 1
- Opštinski sud u Valjevu 1
- Opštinski sud u Lajkovcu 1
- Opštinski sud u Ljigu
- Opštinski sud u Mionici
- Opštinski sud u Osečini 1
- Opštinski sud u Ubu
- Okružni sud u Vranju 1
- Opštinski sud u Vranju 6

11 "Službeni glasnik Republike Srbije" br. 27/2002.

- Opštinski sud u Bosilegradu
- Opštinski sud u Preševu
- Opštinski sud u Bujanovcu
- Opštinski sud u Vladičinom Hanu 5
- Opštinski sud u Surdulici 4
- Okružni sud u Zaječaru 2
- Opštinski sud u Zaječaru 3
- Opštinski sud u Boljevcu 2
- Opštinski sud u Soko Banji 4
- Opštinski sud u Boru 2
- Opštinski sud u Knjaževcu 2
- Okružni sud u Zrenjaninu 4
- Opštinski sud u Zrenjaninu 6
- Opštinski sud u Kikindi 1
- Opštinski sud u Novom Bečeju
- Opštinski sud u Novom Kneževcu 3
- Okružni sud u Jagodini 2
- Opštinski sud u Jagodini 5
- Opštinski sud u Despotovcu 1
- Opštinski sud u Paraćinu 2
- Opštinski sud u Rekovcu 1
- Opštinski sud u Svilajncu 3
- Opštinski sud u Čupriji 2
- Okružni sud u Kragujevcu 2
- Opštinski sud u Kragujevcu 1
- Opštinski sud u Aranđelovcu 4
- Opštinski sudu Batočini 4
- Opštinski sud u Rači 1
- Opštinski sud u Topoli 2
- Okružni sud u Kraljevu 3
- Opštinski sud u Kraljevu 9
- Opštinski sud u Vrnjačkoj Banji 5
- Opštinski sud u Raškoj 3
- Okružni sud u Kruševcu

- Opštinski sud u Kruševcu 10
- Opštinski sud u Aleksandrovcu 1
- Opštinski sud u Brusu 1
- Opštinski sud u Varvarinu 2
- Opštinski sud u Trsteniku 2
- Okružni sud u Leskovcu 14
- Opštinski sud u Leskovcu 14
- Opštinski sud u Lebanu 8
- Opštinski sud u Vlasotincu 5
- Okružni sud u Negotinu 1
- Opštinski sud u Negotinu 7
- Opštinski sud u Majdanpeku 4
- Opštinski sud u Kladovu 4
- Okružni sud u Nišu 2
- Opštinski sud u Nišu 26
- Opštinski sud u Svrlijigu
- Opštinski sud u Aleksandrovcu 8
- Okružni sud u Novom Pazaru
- Opštinski sud u Novom Pazaru 3
- Opštinski sud u Sjenici
- Opštinski sud u Tutinu
- Okružni sud u Novom Sadu 2
- Opštinski sud u Novom Sadu 16
- Opštinski sud u Bačkoj Palanci 1
- Opštinski sud u Bečeju 1
- Opštinski sud u Vrbasu 1
- Opštinski sud u Temerinu
- Opštinski sud u Titelu
- Okružni sud u Pančevu 1
- Opštinski sud u Pančevu 5
- Opštinski sud u Alibunaru 2
- Opštinski sud u Beloj Crkvi 1
- Opštinski sud u Vršcu 3
- Opštinski sud u Kovačici

- Opštinski sud u Kovinu 2
- Okružni sud u Pirotu
- Opštinski sud u Pirotu 2
- Opštinski sud u Babušnici 2
- Opštinski sud u Dimitrovgradu 2
- Okružni sud u Somboru
- Opštinski sud u Somboru 5
- Opštinski sud u Apatinu
- Opštinski sud u Kuli 1
- Opštinski sudu Odžacima 1
- Okružni sud u Požarevcu 4
- Opštinski sud u Požarevcu 6
- Opštinski sud u Velikom Gradištu 3
- Opštinski sud u Žagubici 2
- Opštinski sud u Žabarima
- Opštinski sud u Kučevu 3
- Opštinski sud u Petrovcu 1
- Okružni sud u Prokuplju 1
- Opštinski sud u Prokuplju 1
- Opštinski sud u Kuršumliji 1
- Okružni sud u Smederevu
- Opštinski sud u Smederevu 6
- Opštinski sud u Velikoj Plani 2
- Opštinski sud u Smed. Palanci 8
- Okružni sud u Srem. Mitrovici
- Opštinski sud u Srem. Mitrovici 3
- Opštinski sud u Inđiji 3
- Opštinski sud u Rumi 5
- Opštinski sud u Staroj Pazovi 1
- Opštinski sudu Šidu 1
- Okružni sud u Subotici 2
- Opštinski sud u Subotici 3
- Opštinski sud u Adi
- Opštinski sud u Bačkoj Topoli
- Opštinski sud u Kanjiži

- Opštinski sud u Senti
- Okružni sud u Užicu 1
- Opštinski sud u Užicu 4
- Opštinski sud u Arilju 1
- Opštinski sud u Bajinoj Bašti 1
- Opštinski sud u Ivanjici 2
- Opštinski sud u Kosjeriću 1
- Opštinski sud u Novoj Varoši 2
- Opštinski sud u Požegi 2
- Opštinski sud u Priboju 7
- Opštinski sud u Prijepolju 1
- Opštinski sud u Čajetini
- Okružni sud u Čačku 1
- Opštinski sud u Čačku 4
- Opštinski sud u Guči 2
- Opštinski sud u Gor.Milanovcu 3
- Okružni sud u Šapcu 1
- Opštinski sud u Šapcu 2
- Opštinski sud u Bogatiću 4
- Opštinski sud u Vladimircima 1
- Opštinski sud u Koceljevi 1
- Opštinski sud u Krupnju 3
- Opštinski sud u Loznici 5
- Opštinski sud u Ljuboviji

PRIVREDNI SUDOVI

- Viši privredni sud
- Privredni sud u Beogradu 6
- Privredni sud u Valjevu
- Privredni sud u Zaječaru 1
- Privredni sud u Zrenjaninu 1
- Privredni sud u Kraljevu 2
- Privredni sud u Kragujevcu
- Privredni sud u Leskovcu

- Privredni sud u Nišu 2
- Privredni sud u Novom Sadu 2
- Privredni sud u Pančevu 1
- Privredni sud u Požarevcu 1
- Privredni sud u Prištini
- Privredni sud u Somboru
- Privredni sud u Srem. Mitrovici 1
- Privredni sud u Subotici 2
- Privredni sud u Užicu

U Ministarstvu pravde, prema pribavljenim podacima, bilo je ukupno u toku:

- 2000. godine – 1.614 pritužbi,
- 2001. godine – 6.372 pritužbe, i
- 2002. godine – 2.430 pritužbi.

Iz razgovora sa nadležnim u ovom ministarstvu utvrđeno je da je postupak po pritužbama takav da se one odmah dostavljaju predsedniku suda, na čiji sud se odnosi pritužba. Predsednik suda je dužan da obavesti Ministarstvo pravde o osnovanosti pritužbe i preduzetim merama, a sve to u roku od 15 dana. U nekim slučajevima, kada se u pojedinoj pritužbi navode činjenice čiju proveru Ministarstvo smatra neophodnom, odmah može tražiti predmet na uvid i kontrolu. Kontrolu predmeta vrše zaposleni u Odseku za nadzor u sudovima, čija stručna sprema mora biti takva da odgovara uslovima za izbor sudije suda u kome vrše nadzor.

U razgovoru sa zaposlenim u odseku za nadzor u sudovima, dobijena je informacija da se građani podjednako pritužuju na rad svih sudova u Srbiji. Ne vodi se posebna evidencija pritužbi po teritorijalnoj zastupljenosti, niti po strukturi pritužbi.

Veliki broj pritužbi se odnosi na dužinu trajanja postupka, a bile su česte i pritužbe na rad Vrhovnog suda Srbije, u kome su postupci po žalbama trajali i godinu dana, dve godine, pa i duže. Pojedine pritužbe, kako je uočeno u ovom ministarstvu, odnose se i na zahteve građana da se reši njihovo pravo na povraćaj oduzete imovine, da se izvrši povraćaj oduzetog zemljišta, što svakako ne zavisi ni od Okružnog suda u Beogradu, ni od Vrhovnog suda Srbije. Ovakvim pritužbama građani u stvari iniciraju što brže donošenje novih zakona i drugih propisa kojima bi ovi problemi trebalo da budu uređeni.

U vezi krivičnih postupaka, najčešće su pritužbe na visinu kazne, na osudu i na nastupanje zastarelosti krivičnog gonjenja.

Ministarstvo pravde je u toku marta meseca 2002. godine vršilo nadzor nad predmetima Okružnog suda u Beogradu i to na četiri predmeta u kojima je došlo do puštanja optuženih iz pritvora, a sve to primenom odredbi novog Zakonika o krivičnom postupku SRJ, iz čl. 146. st. 3, gde je navedeno da od podizanja optužnice pritvor može trajati najduže dve godine. Ako za to vreme ne bude izrečena prvostepena presuda, pritvor će se ukinuti i optuženi pustiti na slobodu.

U četiri krivična postupka koja su vođena pred Okružnim sudom u Beogradu, došlo je do ukidanja pritvora optuženima koji odgovaraju za najteža krivična dela, zbog čega je u javnosti došlo do velikog uznemirenja. Na slobodu je pušteno ukupno 8 lica, od kojih su neka u pritvoru bila i preko četiri godine. Ministarstvo je preko Odseka za nadzor nad sudovima izvršilo uvid u sva četiri predmeta Okružnog suda u Beogradu, proveravajući kako opravdanost dužine trajanja krivičnog postupka, tako i opravdanost i osnovanost boravka u pritvoru navedenih lica.

U zaključnim konstatacijama, nakon izvršenog nadzora, za sve ove predmete je navedeno da je sud po podizanju optužnice postupao u rokovima i u kontinuitetu, da su glavni pretresi redovno zakazivani i održavani, kad god su postojale procesne pretpostavke za njihovo održavanje, a uočljivo je da je do odlaganja glavnih pretresa dolazilo najčešće zbog odsustva branilaca, bez čijeg prisustva se glavni pretres ne može održati. Ukazano je i da složenost dokaznog postupka i česte izmene iskaza svedoka u toku krivičnog postupka su takođe okolnosti koje su opravdavale dužinu trajanja krivičnog postupka. Ovaj slučaj je primer kada je, praktično pod pritiskom javnog mnjenja, medija i sl, došlo do kontrole rada suda, odnosno postupajućih sudija u pojedinim krivičnim postupcima.

U razgovoru sa nadležnima iz Ministarstva je uočeno da postoje i pritužbe u kojima se građani žale na korupciju u sudovima. U takvim slučajevima, kada se oceni eventualna osnovanost pritužbe, ovo ministarstvo preko službe za nadzor je ovlašćeno da izvrši uvid u predmet. Samim uvidom u predmet i analizom predmeta vrlo teško se može doći do pouzdanih pokazatelja da je u postupanju sudija bilo takvih zloupotreba koje ukazuju na mogućnost postojanja korupcije, te je ovakve pritužbe teško proveriti i dokazati, upravo zbog nedostatka čvrstih dokaza. Međutim, uočeno je da kod ovakvih pritužbi, obzirom da je u sudskom spo-

ru uvek jedna strana nezadovoljna, često dolazi do neosnovanih prijava pojedinih sudija, što je uslovljeno isključivo nezadovoljstvom stranke koja je izgubila spor. Svakako je da se protiv korupcije u sudu ne može boriti putem sudskog nadzora nad predmetima i postupanja po pritužbama, već jedino putem prijava nadležnim organima unutrašnjih poslova, koji su dužni da po prijavama sprovedu predkrivični postupak u cilju prikupljanja dokaza i činjenica koje bi eventualno ukazivale na osnovanost sumnje iz pritužbe građanina.

Služba za nadzor, takođe redovno i mimo primljenih pritužbi, vrši kontrolu rada sudova, proveravajući rad sudske uprave. Kroz takvu kontrolu, Služba je nadležna da proverava postupanje po predmetima u smislu poštovanja Sudskog poslovnika i vrši kontrolu starih predmeta i uočava nedostatke u toku postupka koji su doveli do odugovlačenja samog postupka.

Vezano za strukturu pritužbi koje stižu u Ministarstvo, uočeno je da je najveći broj pritužbi vezan za rad sudova koji postupaju u izvršnom postupku, konkretno za Beograd. Te pritužbe se odnose na Četvrti opštinski sud u Beogradu. Pritužioci izražavaju svoje nezadovoljstvo uglavnom zbog toga što u izvršnom postupku nisu u mogućnosti da brzo i efikasno realizuju sprovođenje sudske odluke, i u tom postupku dolazi do takozvanog zastoja u realizaciji odluke suda, što je velikim delom izazvano i potrebom da dođe do izmene zakona u ovoj materiji, što bi omogućilo efikasnije postupanje suda. Zatim, česte su pritužbe i na rad privrednih sudova, posebno na postupke stečaja i na rad stečajnih upravnika. U tim pritužbama građani se žale na osnovanost stečaja, na izbor stečajnih upravnika vezano za njihovu stručnost, zatim uočenu pristrasnost. Naveden je primer da se u Privrednom sudu u Valjevu vodi 260 stečajnih postupaka, a u okviru toga je veliki broj pritužbi.

U Ministarstvu pravde su kao interesantan primer pritužbe naveli pritužbu koja je dostavljena Ministarstvu 08. 05.2002.godine, a koju je dostavila grupa radnika Požarevačke banke. Ova pritužba je dostavljena i guverneru Narodne banke, predsedniku Vlade Srbije, predsedniku Skupštine Opštine Požarevac, predsedniku Trgovinskog suda Požarevac, Otporu Požarevac, svim sredstvima javnog informisanja, kao i prof. dr Čedomiru Čupiću. Inače, uobičajena je praksa da sve pritužbe koje se dostavljaju preko ovog ministarstva istovremeno dostavljaju na više adresa, pa tako i predstavnicima Narodne Skupštine, Vlade Republike Srbije i pojedininim ličnostima.

Osnov navedene pritužbe je pre svega postupak likvidacije Požarevačke banke AD Požarevac, i taj postupak je bio predmet ranijih pritužbi, dok se u ovoj navedenoj pritužbi podnosioci pritužuju na postavljanje likvidacionog upravnika. Naime, navedeno je da je likvidacioni upravnik lice staro 82 godine, pa je između ostalog, u ovoj pritužbi navedeno sledeće:

“Požarevačkoj banci i u likvidaciji i u stečaju serviran je gospodin upravnik star 82 godine, zamućenog pogleda, jer biologija i hemija rade svoje, a koji se Banke dograbio kao dete igračke i više mu je niko ne može oduzeti. Velika je to i skupa igračka Gospodo da bi se neko tako poigravao u ovako osiromašenoj zemlji. Gospodin upravnik više vremena, tačnije po ceo dan priča o svojoj pokojnoj supruzi i svojoj porodici, unučićima i ko to nije spreman da sluša on je nepodoban, neposlušan. Piše elaborate o Osaničkoj banci pre rata, mladim ekonomistima daje da to čitaju, da čitaju njegova veštačenja koja nemaju nikakve veze sa Bankom. Pa da li je to normalno? Sve su ljudi bili spremni da podnesku misleći da će i tim mukama doći kraj, dok se nije objavio stečaj i to po starom zakonu i gospodin upravnik spremio da ga vodi najmanje pet godina.

Za to vreme valja će se setiti da treba da isplati blokirana sredstva štedišama, blokirane depozite privredi, blokirani račun Sindikata radnika banke, a da ne prodaje, tj. uvodi u stečaj Odmaralište na Kopaoniku, jer to su sredstva radnika Požarevačke banke, tj. ako ga ne preduhitri priroda i iz Požarevačke banke ne ode na večni počinak.

U celoj ovoj situaciji radnici su očajni, nezaposleni, a i oni zaposleni se pitaju dokle će trajti ova agonija. Pa zar od ovoliko ekonomista sa znanjem stranog jezika, poznavanjem rada na računarima, ne nađe se niko podobniji u ovom gradu da posao obavi časno i pošteno. Gospodin upravnik je napravio razdor i stekao crne međuljudske odnose izmišljajući raznorazne priče, ogovaranja, degradirajući ljude. Plate deli po svom nahođenju i simpatijama što se na spisku u Trgovinskom sudu i da proveriti. Zapošljava suprugu predsednika stečajnog veća da bi stvorio zlu krv, dok mnogi bračni parovi, npr. blagajnik i njegova supruga sa četvoro maloletne dece, koji su zajedno radili u banci, ostaju na ulici. Svako od radnika ko je pokušao da mu da neki predlog – sugestiju, naišao je na netrpeljivost, nastupila je staračka histerija kao što je poslednji slučaj diplomiranog pravnika, direktora pravne službe koja ga je molila da u stečaj prevede sve radnike, brzo izdaje ili prodaje šaltere drugim bankama i tako zaštiti imovinu Banke i zbrine radnike. Od svega toga ispalo je da je ona prva uzela svoju knjižicu i napustila Banku, jer dogovora nije bilo. Gospo-

dina upravnika nije briga ko će da vodi ogroman broj predmeta, zastupa Ban-ku. On ima sredstva, plaćaće jedno zastupanje u iznosu njene mesečne plate. Molimo Vas ko sa takvim čovekom može izaći na kraj i da li se tu uopšte nazi-re kraj. Molimo Vas da ove podatke ozbiljno i savesno prihvatite i proverite, počev od lokalne samouprave tj. predsednika opštine Požarevac, Narodne banke Jugoslavije i Trgovinskog suda u Požarevcu.”

Ovakva pritužba je primer jedne detaljne i slikovite pritužbe, kakve često pristizu u Ministarstvo pravde. Po ovoj pritužbi postupak je u toku.

Kao primer postupanja sudova po nalogu Ministarstva, a u vezi pri-tužbi dostavljenih ovom ministarstvu, je izveštaj Okružnog suda u Nišu od 26.04.2002. godine. U ovom izveštaju predsednik Suda obaveštava Ministarstvo o krivičnim postupcima koji se vode protiv pojedinih optu-ženih, zbog krivičnih dela zloupotrebe službenog položaja, falsifikata, a protiv izvršioca koji su javne ličnosti u Nišu, poznati građanima iz poli-tičkog i privrednog života. Ovi postupci su već bili predmet procene preko medija, kao i pritužbi na rad suda. Za pojedine od tih postupaka data su obrazloženja zašto dugo traju, pa je navedeno da se jedan od okrivljenih pozvao na poslanički imunitet, te je postupak za odobrenje Savezne skupštine za krivično gonjenje dugo trajao. Zatim, navedeno je da pojedini krivični postupci dugo traju zbog veštačenja koja su obimna i iscrpna. Napomenut je i krivični postupak koji potiče iz 1998. godine, a koji se vodi protiv Branka Todorovića iz Niša, koji je učestvovao u izbor-nim krađama 1996. i 1997. godine kao funkcioner SPS-a. Ovaj predmet se nalazi u Vrhovnom sudu Srbije, razmatra se po žalbi, kao i predmet koji se vodi protiv Miroslava Živadinovića zvanog “Zoja”, u vezi afere oko trovanja rakijom “zozovača”. Spisi ovog predmeta se nalaze u Vr-hovnom sudu Srbije od 12.03.1999. godine.

U Ministarstvo pravde često stižu i pritužbe građana na rad javnih tu-žilica i te pritužbe uglavnom sadrže proteste zbog toga što tužilaštvo nije prihvatilo krivično gonjenje, nije postupilo po krivičnim prijavama pojedinih građana ili nije dovoljno učinilo da se od strane organa unutrašnjih po-slova i policije, efikasnije radi na prikupljanju dokaza.

Zaposleni u Ministarstvu, koji rade na poslovima nadzora rada su-dova, ističu da je svakako neophodno izvršiti reorganizaciju u radu Ode-ljenja koje se bavi sudskim nadzorom. Sada je u ovom odeljenju samo troje zaposlenih, koji su savetnici ministra, a nadležni su praktično za nadzor svih sudova u Srbiji. Svakodnevno primaju stranke koje izjavljuju

usmene pritužbe, a takođe primaju i pismene pritužbe, po kojima u okviru zakonske procedure i postupaju. Veliko je preopterećenje u radu ovog odeljenja i uočena je i tehnička neopremljenost, što svakako otežava uslove rada. Zapažanja zaposlenih u ovom odeljenju su da je većina pritužbi građana neosnovana, da se građani pritužuju na rad pojedinih sudija, žaleći se u stvari na ishod postupka pred sudom i tako izražavaju svoje nezadovoljstvo, ako su spor izgubili.

Česte su neosnovane i uvredljive optužbe na rad pojedinih sudija, koje svojom sadržinom zadiru u privatnost sudije, vređaju njegovo lično dostojanstvo i napisane su tako da su usmerene na vređanje sudije i kršenje ugleda i dostojanstva suda. Zaposleni u ovom odeljenju smatraju da postoji problem vezan za dužinu trajanja postupaka pred sudom, posebno u postupcima pred parničnim sudovima, te smatraju da bi se adekvatnom izmenom Zakona o parničnom postupku, posebno vezano za odredbe koje regulišu uručivanje poziva strankama, mera koje sud može preduzeti u slučaju neodazivanja na poziv suda, u velikoj meri mogla povećati efikasnost postupaka koji se vode pred sudovima.

U pogledu nadzora koji oni obavljaju istaknuto je da su sudovi očigledno pretrpani sa predmetima, da sudije postupaju i u predmetima kojih ima i preko 400, što svakako ne stvara mogućnost svakom sudiji da na odgovarajući način postupa po predmetima. Ovaj problem bi se mogao rešiti kako povećanjem broja sudija u pojedinim materijama, tako i donošenjem zakona koji bi omogućili da se pojedini postupci rešavaju van suda. Konkretno rastrećenju sudova bi doprineo Zakon o notarima, kao i uvođenje instituta "medijacije", koji predstavlja jedan način vansudskog poravnanja. U vezi ovoga važno je istaći da institucija notara funkcioniše u većini zemalja sveta, da su notari uvedeni i u sve okolne zemlje, kao i u Hrvatsku, Makedoniju, Sloveniju, i ukazano je iz prakse ovih država da je to u mnogome rasteretilo sudove. Takođe, uvođenje zakonske mogućnosti za vansudsko poravnanje, u zemljama Evrope umnogome je doprinelo rasterećenju sudova.

IV.

Evropski sud za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava postupa u slučajevima kada je došlo do povrede Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava¹². U praksi Suda već je bilo više slučajeva koji su tretirali predstavke građana koje su se odnosile na dugotrajna suđenja pred nacionalnim sudovima, kojom prilikom su podnosioci pretrpeli štetu.

U članu 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, između ostalog, konstatovano je pravo na pravično suđenje, a u stavu 1. ovog člana navedeno je da svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravično i javnu raspravu u razumnom roku, pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.

Presude pred ovim sudom se izriču javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti sa celog ili sa dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranaka, ili u meri koja je po mišljenju Suda nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naškodi interesima pravde.

Ovde je, posebno za našu analizu interesantno pravo na suđenje u razumnom roku. Kako se očekuje da i naša zemlja uskoro postane član Saveta Evrope, to će se otvoriti mogućnosti da se naši građani obraćaju Evropskom sudu za ljudska prava i da se u predstavkama žale na postupanje domaćeg suda, na kršenje prava predviđenih Evropskom konvencijom, kao i da traže naknadu štete.

12 Potpisana 4. novembra 1950, stupila na snagu 3. septembra 1953.

Bitno je napomenuti da je mehanizam odlučivanja Evropskog suda za ljudska prava vremenom drastično izmenjen. Naime, da se govori o pravnoj (ne)obaveznosti odluka ovog suda, ovakva situacija se menja donošenjem Protokola br. 11¹³ uz Evropsku konvenciju. Ovim protokolom je izmenjen nadzorni mehanizam ustanovljen Evropskom konvencijom. Dve osnovne novine uvedene ovim protokolom su da je ustanovljen “novi” Evropski sud za ljudska prava, kao ni organ, čija je nadležnost obavezna ipso facto za sve države članice, po svim pitanjima iz nadležnosti Suda, bezuslovno i na neodređeno vreme i čije su odluke pravno obavezujuće, kao i da je pojedinac postao parnična stranka u postupku pred jednim međunarodnim sudom.¹⁴

Sporost sudskog postupka smatra se povredom prava ukoliko se postupak odugovlači bez krivice tužioca. Razmatraju se razlozi dužih pauza tokom postupka i koliki je doprinos tužioca u odugovlačenju postupka. Nema propisanog roka u kome bi postupak mogao da se okonča, ali i pred samim Evropskim sudom orjentaciono se prihvata rok od tri godine kao razuman rok za okončanje postupka.

Više država članica Saveta Evrope pojavljivalo se pred ovim sudom u svojstvu tužene strane, a zbog predugih suđenja. Poznat je slučaj Italije u kojoj je jedan imovinsko – pravni spor trajao više od 50 godina, jer je započet pre drugog svetskog rata.

Među mnogobrojnim odlukama ovog suda zbog povrede prava na suđenje u razumnom vremenskom roku, prikazujemo dve presude:

I) Prva presuda (Majarić protiv Slovenije, 2000)

I. Činjenično stanje

Podnosilac predstavke, Ljubo Majarić, slovenački je državljanin rođen 1952. godine. On se nalazi na odsluženju zatvorske kazne.

6. decembra 1991. godine Majarić je optužen za seksualni napad na maloletnika i otimicu maloletnika. 5. juna 1992. godine počelo je suđenje pred Okružnim sudom Nova Gorica (“Okružni sud”).

13 Usvojio Savet Evrope 11. maja 1994, stupio na snagu 1. novembra 1998.

14 Navedene izmene izvršene su u čl. 1. Protokola 11, čime je u velikoj meri izmenjen tekst Evropske konvencije i to glave II, III i IV. (čl. 19-56).

Prvo ročište je odloženo 28. avgusta 1992. godine. Okružni sud je održao ročište, ali su kasnije, zbog bolesti podnosioca predstavke, odložena naredna dva ročišta.

Podnosilac predstavke je 18. januara 1993. godine optužen za drugo krivično delo. Okružni sud je 28. marta 1995. godine odlučio da spoji postupak u oba predmeta. U periodu od 18.02.1997. godine do 09. 07. 1997. godine Okružni sud je održao više ročišta. 09. jula 1997. godine Okružni sud je osudio podnosioca predstavke za seksualna krivična dela izvršena u više navrata. Dosuđena je ukupna zatvorska kazna od dve godine i osam meseci.

12. februara 1998. godine Viši sud u Koperu je povisio kaznu za tri godine zatvora. Podnosilac predstavke je 26.03.1998. godine uložio zahtev za poništenje presude. Vrhovni sud je ovaj zahtev odbio 17.09.1998. godine. Podnosilac predstavke je 24.03.1998. godine uložio ustavnu žalbu protiv presude Viskog suda Kopera od 12.02.1998. godine. Ustavni sud je odbio ovu žalbu 15.06.1998. godine. 12.10.1998. godine podnosilac predstavke je podneo novu ustavnu žalbu u vezi sa odlukom Vrhovnog suda od 17.09.1998. godine. Ustavni sud ju je odbio 01.12.1998. godine.

2. Odluka suda

Žalba

Podnosilac predstavke se žalio da je njegovo pravo na suđenje u razumnom vremenskom roku, zajemčeno članom 6. stav 1. Evropske konvencije za ljudska prava, bilo povređeno.

Član 6. st. 1 Konvencije

Period koji je Sud uzeo u razmatranje, trajao je više od četiri godine i pet meseci (Slovenija je 28. juna 1994. godine ratifikovala Konvenciju i prihvatila pravo na podnošenje pojedinačnih predstavki, saglasno bivšem čl. 25. Konvencije). Sud je procenio dužinu postupka u svetlosti kriterijuma ustanovljenih u svojoj sudskoj praksi (složenost slučaja i držanje podnosioca predstavke i vlasti, koje su rešavale slučaj, kao i ozbiljnost rizika sa kojima se suočavao podnosilac predstavke). On je smatrao da su odgađanja tokom perioda, koji je razmatran, većinom pripisiva držanju domaćih sudova.

Sud nije smatrao da je relevantan Vladin argument prema kojima se domaći sudovi suočavaju sa velikim opterećenjem, koji je posledica ekonomskih i pravnih reformi, već je jednoglasno zaključio da je postojala povreda čl. 6. st. 1. Konvencije.

Član 41. Konvencije

Sud je odlučio da tužena država treba da podnosiocu predstavke plati 300.000 slovenačkih tolara kao naknadu nematerijalne štete.

3. Komentar

Bitne tačke u ovom slučaju su da je jedini vremenski period, koji je uzet u razmatranje, period nakon ratifikacije, mada je Sud mogao da uzme u obzir i to koliko je dugo slučaj bio u toku pre ratifikacije. Veliko opterećenje nacionalnih sudova, koje je posledica institucionalnih i pravnih reformi, nije prihvaćeno kao opravdani izgovor za ne postojanje delotvornog sistema.

2) Druga presuda (Horvat protiv UK, 2000)

Sud je i u slučaju Hovart protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 21.09. 2000. godine, koji je takođe razmatrao povredu prava na dobijanje sudske odluke u krivičnom sporu u razumnom vremenskom roku, zazuzeo isti stav kao i u slučaju Majarić protiv Slovenije.

I. Činjenično stanje

Podnosilac predstavke je britanski državljanin, rođen 1945. godine.

Podnosioca predstavke su 17.marta 1993. godine ispitivali inspektori Odeljenja za teže prevare, u vezi sa optužbama za dela manipulisanja tržištem, krađe i vođenja lažnih računovodstvenih knjiga, koja su se navodno dogodila tokom preuzimanja jedne kompanije od strane druge kompanije, u kojoj je podnosilac predstavke bio zaposlen kao ovlašćeni računovođa. Suđenje podnosiocu predstavke počelo je oktobra 1994. godine. Nakon suđenja koje je trajalo 63 dana, (okončano 10. februara 1995. godine), on je osuđen za krivična dela krađe i prevare. Naloženo mu je da obavi 220 sati društveno korisnog rada i da plati nadoknadu u iznosu od

151.042,36 britanskih funti u roku od dve godine, a u slučaju neizvršenja presude, morao bi odslužiti kaznu u trajanju 12 meseci zatvora. Takođe, naloženo mu je da plati 20.000 funti na ime troškova postupka.

Podnosilac predstavke je uložio zahtev za podnošenje žalbe na presudu 11. marta 1995. godine, a 05.04.1995. godine, javni tužilac je Apelacionom sudu podneo zahtev radi preispitivanja presude uručene podnosiocu predstavke. Zahtev da se uloži žalba na presudu odobren je 20.12.1995. godine.

Apelacioni sud je 20. marta 1997. godine odbio žalbu podnosioca predstavke na presudu, a 21. marta je prihvaćen zahtev javnog tužioca za preispitivanje presude. G Howarth je u ovom postupku osuđen na 20 meseci zatvora, a tokom sledećih pet godina mu je zabranjeno zaposlenje na rukovodećem mestu u javnoj kompaniji. Odluka za isplaćivanje nadoknade i troškova ostala je snazi. Podnosilac predstavke je već ispunio svoje prvobitno dosuđene obaveze u vezi društveno korisnog rada.

2. Odluka suda

Podnosilac predstavke tvrdi da je odlaganje od dve godine između izricanja prvobitne presude i kasnije presude, nakon zahteva javnog tužioca, predstavljalo povredu zahteva "razumnog vremenskog roka", predviđenog u članu 6. st. 1 Evropske Konvencije o ljudskim pravima.

Član 6.

Sud je utvrdio da je postupak počeo 17. marta 1993. godine, kada je podnosilac predstavke bio prvi put ispitivan od strane inspektora Odeljenja za teže prevare. Postupak je okončan 17. marta 1997. godine, kada je doneta konačna odluka po zahtevu javnog tužioca. Znači, ukupan vremenski period iznosi četiri godine. Od naročitog značaja je vreme koje je proteklo između prvog osuđivanja podnosioca predstavke – 10. marta 1995. godine i izricanja druge presude – 21. marta 1997. godine.

Prema sudskoj praksi Evropskog suda, razumnost dužine postupka mora biti procenjena u svetlosti konkretnih okolnosti slučaja, pri tom imajući u vidu kriterijume postavljene u sudskoj praksi Suda, naročito kompleksnost slučaja i ponašanje podnosioca predstavke i nadležnih vlasti u slučaju.

Po pitanju kompleksnosti slučaja, Sud prihvata činjenicu da je kombinacija žalbe podnosioca predstavke, žalbe drugih saoptuženih u sluča-

ju i zahteva javnog tužioca, učinila postupak složenijim nego što bi inače bio. Međutim, u trenutku kada je prvi postupak bio završen, pitanja u slučaju su bila raspravljena na suđenju i zapisnici su bili završeni. Po pitanju ponašanja podnosioca predstavke, Sud nije imao nikakve indicije, koje bi ukazale na to da je podnosilac predstavke odgovoran za vreme koje je proteklo da bi se razmotrila žalba, što ni Vlada nije tvrdila.

Po pitanju ponašanja vlasti, Sud je utvrdio da nisu izneti nikakvi ubedljivi razlozi koji bi opravdali vremenski period od dve godine, koliko je trebalo da se donese odluka po žalbi. Naime, od trenutka ulaganja žalbe, u decembru 1995. godine, do prvog ročišta, održanog u martu 1997. godine, nije bilo nikakve sudske aktivnosti u vezi sa slučajem, osim odbijanja nacionalnog suda da ponovo razmotri zahtev podnosiocu predstavke za dobijanjem besplatne pravne pomoći. Prema tome, Sud je zaključio da je postojala povreda čl. 6. st. 1. Konvencije.

Član 41.

Sud je podnosiocu predstavke dodelio 750 funti na ime nematerijalne štete i 8.000 funti na ime troškova postupka.

3. Komentar

Glavni predmet predstavke bio je vremenski period od dve godine, koliko je trajao postupak u vezi sa žalbom. Sud je ponovo zauzeo stav da se u krivičnim slučajevima vreme trajanja postupka računa od datuma prvog ispitivanja od strane inspektora, a ne od datuma kada su podnete formalne optužbe.

Evropski sud za ljudska prava će svakako biti značajni faktor koji će uticati na veću pažnju pri vođenju postupaka pred nacionalnim sudovima, a takođe će uticati na razvoj pravne svesti naših građana i poimanja ljudskih prava. Biće neophodno da se naša zakonodavna regulativa, kao i sudska praksa prilagode međunarodnim normama i standardima koji obezbeđuju zaštitu osnovnih ljudskih prava građana pred sudovima, uključujući i pravo građana na podnošenje pritužbe na rad suda.

V.

Analiza i zaključci

Prilikom analize pritužbi na rad sudova neophodno je izdvojiti odredbe Sudskog poslovnika, kojima se tačno utvrđuje način postupanja po predmetima koji stižu u sud, kao i rad po predmetima u sudskim pisarnicama, u veću i kod sudije pojedinca.

Prema Sudskom poslovniku, kod sudije se mogu nalaziti samo predmeti izneti radi suđenja, predmeti po kojima je u toku izrada odluka i predmeti koji su izneti radi određivanja pretresa ili ročišta ili donošenja odluka za druga postupanja, ali ne duže od sedam dana. O prekoračenju roka obaveštava se predsednik suda (član 176). Prema članu 136. svi predmeti izneti radi održavanja rasprave – pretresa, vraćaju se istog dana pisarnici, radi evidentiranja rezultata rasprave, a ako treba izraditi odluku, vraćaju se sudiji istog ili narednog dana. Odluke izdiktirane u diktafon, prepisuju se pisaćom mašinom ili štampačem, najkasnije u roku od 7 dana. Otkucani tekst pregleda sudija koji je odluku izdiktirao i potpisuje u potrebnom broju primeraka. Predmeti se rešavaju po redu prijema, osim u hitnim i drugim opravdanim slučajevima, kada se od ovog reda može odstupiti (član 120). U krivičnom postupku to su pre svega oni predmeti u kojima se neko lice nalazi u pritvoru ili na izdržavanju kazne ili je udaljeno sa dužnosti ili mu je zabranjeno vršenje određene delatnosti, a u ostalim predmetima, pre svega kada se radi o zakonskom izdržavanju, čuvanju i vaspitanju dece, kada se traži izricanje privremane mere obezbeđenja i državnine, kao i u radnim sporovima i privrednim sporovi u toku stečaja. Član 120. ovog poslovnika propisuje da se u svim postupcima uzimaju prvenstveno u rad i drugi predmeti, koje posebni propisi i programi rada oglašavaju za hitne ili za koje, iz opravdanih razloga, predsednik suda odredi da se preko reda uzmu u rad.

Dakle, prema ovoj regulativi, nije sporno pravo predsednika suda da odredi prekodredni rad po pojedinom predmetu, prema vlastitoj proceni opravdanosti razloga.

Član 122. Sudskog poslovnika propisuje, osim gore navedenih, kao hitne i predmete po kojim postupak traje već duže vremena. Poslovník propisuje i da se pretresi i ročišta održavaju tri dana u nedelji, za što je moguće veći broj predmeta, tako da se odmah, u slobodnim danima posle suđenja, mogu izraditi donete odluke. Takođe, u isto ovo vreme potrebno je obaviti nužne administrativne poslove u veću, proučiti spise i izvršiti sve potrebne pripreme za naredne pretrese i rasprave.

Međutim, veliki broj rasprava, odnosno pretresa se ne održava zbog loših procesnih zakona, zbog otežanih uslova uredne dostave, odnosno poziva, strankama. Prema iskustvenoj proceni, svakog sudećeg dana, u oko 50% slučajeva, ročišta se odlažu “zbog nedostatka procesnih pretpostavki”, a što najčešće podrazumeva neurednu dostavu. Sudija neće bez razloga odložiti ročište, ukoliko ima procesne uslove da ga održi. Međutim, ukoliko poziv nije dostavljen po komplikovanoj zakonom predviđenoj proceduri, sudiji su vezane ruke, jer bi održavanje ročišta predstavljalo apsolutno bitnu povredu postupka, zbog koga bi sav dalji rad bio bespredmetan, jer bi presuda doneta na osnovu tako vođenog postupka, morala biti ukinuta. To je advokatima poznato (najčešće), ali neukim strankama to uglavnom nije jasno i logično.

Imajući u vidu da je dugo trajanje postupka najčešći uzrok podnošenja pritužbi, to bi upoznavanje stranaka, odnosno najšireg mogućeg kruga ljudi koji bi mogli postati stranke u sudovima (a što se kad-tad bilo kom građaninu može dogoditi), bilo neophodno, kako bi se smanjila tenzija između stranaka (javnosti) – i sudija. Ovim bi se umanjili i nepoverenje prema sudijama, a javno mnjenje bi se adekvatno pripremlilo za široku podršku izmenama procesnih zakona u obostranom interesu.

Kada se govori o pravu na pritužbu, neophodno je napomenuti da je Zakon o sudijama, u članu 6, predvideo odgovornost za štetu, te je navedeno da za štetu koju sudija prouzrokuje nezakonitim ili nepravilnim radom, odgovara Republika Srbija.

Ako je šteta prouzrokovana namerno ili grubom nepažnjom, Republika Srbija može od sudije tražiti naknadu isplaćenog iznosa. Ovo je svakako odredba koja pruža mogućnost građanima da preko suda, ukoliko se utvrdi da je došlo do štete usled nezakonitog ili nepravilnog rada sudi-

je, ostvaruju svoje pravo i traže eventualnu naknadu štete. U našoj sudskoj praksi takvi slučajevi do sada nisu zapaženi.

Do okončanja reforme sistemskih zakona, koja je u ovoj fazi tranzicije izuzetno spora i neefikasna, bilo bi celishodno, sledeći primer Četvrtog opštinskog suda u Beogradu, pripremiti uniformne formulare za podnošenje predstavlki i pritužbi građana. Ovi formulari bi trebalo da sadrže odgovarajuća mesta za unošenje mogućih razloga za podnošenje pritužbe, uz jasno navođenje odluke na koju se pritužuje. Postupanje po pritužbama građana treba da bude strikto uređeno zakonom i podzakonskim aktima, tako da ni predsednik suda, niti viši sud, odnosno Ministarstvo pravde ili nadležni odbor Skupštine Srbije, kao ni Vlada Srbije, nemaju ovlašćenje da zadiru u nezavisnost sudije. Na ovaj način bi se u velikoj meri rešila i trenutna komplikovana pravna situacija paralelnog postojanja principa zabrane uticaja na rad suda i sudija s jedne strane i velikih ovlašćenja koje ima predsednika suda s druge strane.

S tim u vezi neopohodna bi bila kako promocija i širenje svesti građana o njihovim pravima (zajedno sa širenjem znanja o tome i koja prava nemaju kada je u pitanju sudski postupak), tako i širenje svesti o uslovima u kojima trenutno sudovi i sudije u Srbiji rade. Tom prilikom je neopohodno ukazati i na razloge zbog kojih je nemoguće u kratkom roku ispraviti ceo splet komplikovanih okolnosti u pravosuđu i zatvoren krug loših uslova rada suda i sudija. Sve to dovodi do previše sporog donošenja konačne i izvršne odluke, a posebno sporo i teško dovodi do faktičkog izvršenja sudske odluke, kao oblika konačnog zadovoljenja pravde. Zbog svega ovog, građani sve više gube poverenja u sudove i sudije.

Ispravljenje ovih i mnogih drugih nepravdi moguće je kroz ostvarivanje prava građana na podnošnje pritužbi. Analizom dosadašnji pritužbi, njihovog broja i strukture, nesumnjivo se zaključuje da je najveći broj pritužbi opravdan i da se uglavnom odnose na dužinu trajanja postupka pred sudom. Iz navedenog razloga, ovoj problematici zaista treba posvetiti posebnu pažnju.

Očigledno je da se brojne pritužbe na rad suda ne mogu posmatrati i tretirati samo kao problem sudova koji postupaju po njima i odgovarajućim predmetima, već je to jedno sistemsko pitanje, koje zahteva saradnju i drugih organa, te i učešće zakonodavne i izvršne vlasti. Naime, neopohodno je što hitnije učiniti izmene u procesnim zakonima, koje će u skladu sa međunarodnim standardima, omogućiti efikasnije postupanje

pred sudovima i dati veća ovlašćenja sudovima da reaguju u slučajevima kada stranke u postupku očigledno izbegavaju dolazak pred sud, čime onemogućavaju sud u postupanju, a istovremeno uskraćuju ostvarenje nečijih prava u tom postupku.

Pored normativne regulative, neophodno je i poboljšati kadrovsku strukturu sudova, i to kako brojem sudija, tako i kvalitetom njihovog rada i znanja. Naime, očigledno je da je, usled velikog odlaska sudija u advokaturu, te usled neadekvatnih izbora sudija, došlo do toga da se u pojedinim slučajevima na mestu sudije nađu izuzetno mladi ljudi, bez neophodnog znanja i prethodnog iskustva. Ovaj problem se svakako može rešiti intenzivnom edukacijom sudija, što se već sprovodi u okviru Društva sudija, a sprovodiće se nadalje preko Pravosudnog centra, koji je obrazovan radi sprovođenja bazične i kontinuirane edukacije sudija u Srbiji.

Takođe, potrebno je poboljšati materijalno tehničku opremljenost u sudovima, što će svakako omogućiti efikasnije postupanje u predmetima u fazi van ročišta i rasprave. Dalje, je neophodno edukovati i osposobiti sudske administratore da što efikasnije postupaju po predmetima i primenjuju zakon. Zatim, kao što je to već napred istaknuto, neophodno je iznaći zakonska rešenja da se pojedini postupci i u parničnoj i u krivičnoj materiji rešavaju van suda, kako se to čini u većini zemalja sveta. U ovom delu svakako je potrebno veliko angažovanje zakonodavne vlasti.

Kada se govori o postupanju u krivičnim predmetima, neophodno je istaći da su sudovi u svom postupanju ograničeni velikim delom radom policije i radom tužilaštva. Ovo stoga što kvalitetan rad policije u fazi skupljanja dokaza i kvalitetan rad tužilaštva u rukovođenju predkrivičnim postupkom, odnosno dalje učešće u zastupanju akta tužioca pred sudom, zahteva za sprovođenje istrage ili optužnice, u velikoj meri utiču na efikasno potupanje suda u krivičnim postupcima.

U postupku krivičnog gonjenja za teška krivična dela neophodno je da je policija odgovarajuće opremljena, kako materijalno – tehnički, tako i kadrovski, a sve u cilju efikasnijeg otkrivanja počinioca krivičnih dela i efikasnijeg prikupljanja i otkrivanja dokaza. Očigledno je da u današnje vreme, naša policija nije odgovarajuće tehnički opremljena i da nije u stanju da prati sve svetske tokove i novine u identifikaciji i analizi tragova krivičnih dela. Najzad, neophodno je edukovati radnike policije koji postupaju po krivičnim prijavama, sve u cilju efikasnije borbe protiv kriminala i efikasnijeg okončanja krivičnih postupaka pred sudovima, sve uz poštovanje ljudskih prava i sloboda.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.736 : 347.962

ДРАГИЧЕВИЋ-Дичић, Радмила

Pravo građana na podnošenje pritužbe na rad suda / Radmila Dragičević-Dičić,
Sanja Lekić. - Beograd : Centar za antiratnu akciju, 2002 (Beograd : Kaktus print). -
63 str. ; 20 cm

Тираж 2000.

ISBN 86-82297-53-1

1. Лекић, Сања

а) Право притужбе на рад суда

COBISS-ID 99141900